

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ה

דף כ'

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלמה אחת עם העתקת מראי מקומות.

מסורת
הש"ס

קושיות פשוטות

דף ב.

משנה, נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים

קשיא:

קשה, היאך יכול לומר שכוונתו היתה לחרמו של ים, שאין זה פשוט לשונו, ולמה לא אמרין דברים שבלב אינם דברים.

תירץ:

הרמב"ן (קידושין נ.) והר"ן (שם כא. מדפי הרי"ף) תירצו, שהכלל של דברים שבלב אינם דברים שייך רק באופן שהדברים שבלבו סותרים את הדברים שהוציא מפיו, אבל כאן, הרי הוא מפרש את מה שהוציא מפיו, ונמצא שהדברים שבלבו אינם סותרים את הדברים שהוציא מפיו, אלא אדרבה, שניהם הם דבר אחד.

משנה, ומלמדיו אותן כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים

קשיא:

קשה, מאי שנא כאן דצריך ללמד אותו שלא ינהג קלות ראש בנדרים, ואילו לעיל בריש הפרק (יג:) גבי האומר לאשתו הרי את עלי כאימא, אע"פ שגם התם צריך היתר חכם, מ"מ לא מצינו שצריך ללמד אותו שלא ינהג קלות ראש בנדרים.

תירץ:

התוס' יו"ט (ד"ה מלמדין) תירץ, דבמתני' כאן, שמפרש דבריו באופן משונה, כגון חרמו של ים או קרבנות של מלכים וכיו"ב, נראה להדיא שהוא נוהג קלות ראש בנדרים, ולכן צריך ללמד אותו שלא לנהוג כן, משא"כ במתני' דלעיל, אע"פ שתקנו חז"ל שצריך להתיר נדרו, כדי שלא יקל ראשו בנדרים, מ"מ לא נראה להדיא שהוא נוהג קלות ראש בנדרים, ולכן לא תקנו שצריך ללמד אותו שלא לנהוג כן.

גמ', לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות

קשיא:

קשה, הלא איתא בפרקי אבות (ג, יג) 'נדרים סייג לפרישות', ומשמע שטוב ונכון לעשות נדרים.

תירץ:

התוס' (ד"ה אל תהי) תירצו, דדוקא נדרי מצוה הם טובים, כגון שנודר ללמוד או לעשות איזו מצוה, אבל נדרי איסור אינם טובים, אלא אדרבה, הם מביאים את האדם לידי איסורים. [וע"ע ברמב"ם (הל' נדרים פי"ג הל' כג-כד), ובטור (יו"ד סי' רג) שתירצו הקושיא בדרכים אחרים].

גמ', אל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ שסופך להאכילך תרומה

קשיא:

קשה, למה לא אמרי' גם בכהן עם הארץ שסופך להאכילך טבלים כמו דאמרי' בסתם עם הארץ, שהרי אף כהן צריך להפריש תרומה ומעשר.

תירץ:

הרא"ש (ד"ה אצל כהן) תירץ, דגבי כהן עם הארץ ליכא למיחש שלא הפריש תרומה ומעשר, משום שאין בזה הפסד לו, שיכול לעכב אותם לעצמו, ורק לגבי סתם עם הארץ יש לחוש שלא הפריש תרומה ומעשר, כיון שיש בזה הפסד לו. [וע"ע בשיטמ"ק (ד"ה ה"ג) בשם הרא"ם, ובמצפה איתן (ד"ה שסופך) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', ומי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני

קשיא:

קשה, למה מובא בלשון זה 'שלא עמדו אבותיו על הר סיני', ולא בלשון פשוט, 'שלא קיבלו אבותיו את התורה'.

תירץ:

בספר ילקוט גרשוני (ד"ה אחרים) ביאר, שכידוע הטעם שבחר הקב"ה בהר סיני יותר משאר ההרים הוא משום שהר סיני היה נמוך ועניו, ומזה למדו כלל ישראל להיות ביישנים ולא בעלי גאווה, וא"כ מי שאין לו בושת פנים ואין בו מדת ענוה, מוכח מזה שלא עמדו אבותיו אצל הר סיני, דא"כ בודאי היו לומדים מדת ענוה מהר סיני. [וע"ע בכתב סופר עה"ת (שמות יט, כ) שתירץ באופן אחר].

דף כ:

גמ', שלא אתן את עיני באשה אחרת ונמצאו בניו באין לידי ממזרות

קושיא:

קשה, היאך יבאו בניו לידי ממזרות עי"ז שיתן את עיניו באשה אחרת בשעת התשמיש.

תירוץ:

התוס' ישנים (ד"ה אתן) תירץ, שאם יתן עיניו באשה אחרת בשעת התשמיש, מחשבה זו יכולה להשפיע על צורת הולד, ויהיו דומים לאותה אשה, ועי"ז יהיו נראים כמו ממזרים. [ויסוד הדברים מבואר ברמב"ן באגרת הקודש (פ"ה) שצורת הולד מושפע ממחשבות האב והאם בשעת התשמיש]. [וע"ע ברא"ש (ד"ה באין) וביתר ביאור בשיטמ"ק (ד"ה הפכתי), שתירצו באופן אחר].

גמ', אמר לה בתי תורתך ותירתיך ואני מה אעשה לך

קושיא:

קשה, דמשמע כאן דמותר לכתחילה לבעול שלא כדרכה, ואולם בגמ' יבמות (לד:) מבואר דביאה שלא כדרכה מקרי 'מעשה ער ואונן' ומשמע שאין נכון לעשות כן.

תירוץ:

התוס' ביבמות (שם ד"ה ולא) תירצו, דתלוי אם מוציא זרע לבטלה ע"י הבעילה, שאם מוציא זרע לבטלה מקרי מעשה ער ואונן, אבל אם יוכל לבעול שלא כדרכה בלא להוציא זרע לבטלה, אין שום איסור בדבר. וכן תירץ השיטמ"ק (ד"ה הפכתי). [ועי"ש עוד בתוס' ובשיטמ"ק, שתירצו גם בדרכים אחרים].

גמ', ולא תתורו אחרי לבבכם מכאן אמר רבי אל ישתה אדם וכו'

קושיא:

קשה, היאך משמע מפסוק זה דקאי על מי שנותן עיניו באשה אחרת בשעת התשמיש עם אשתו.

תירוץ:

המהרש"א (ד"ה ולא) ביאר, שמהמשך הפסוק דכתיב 'אשר אתם זונים אחריהם' משמע שיש כאן מעשה זנות, אך מדכתיב 'אחרי לבבכם' משמע דאסור רק מחמת מחשבותיו, וע"כ הציור בזה הוא, דעושה בעילה של היתר, אלא שמחמת מחשבותיו מקרי בעילת זנות, דהיינו שנותן עיניו באשה אחרת בשעת התשמיש עם אשתו. [וע"ע בתורה תמימה בפרשת שלח (טו, לט אות קל) שביאר באופן אחר].

גמ', בני תמורה

קושיא:

קשה, שא"כ לכאורה יוצא שראובן היה 'בן תמורה', שהרי כשבא יעקב על לאה בליל הנישואין חשב שהיא רחל ולא לאה.

תירוץ:

המגן אברהם (או"ח סי' רמ"ט ק"ט) תירץ, דגבי יעקב לא היה בגדר 'תמורה', משום שכוונתו היתה לבעול אשה זו שנכנסה עמו לחופה, אלא שהוא חשב ששמה רחל, ונמצא שבאמת שמה לאה, ולא דמי ל'תמורה', שהבעל נתכוין לבעול אשה מסויימת, ולבסוף נמצא שבעל אשה אחרת. [וע"ע באור החיים הק' בפרשת ויחי (מט, ג) שתירץ באופן אחר]. [וע"ע בדברינו בעומק הדף].

גמ', בני שנואה

קושיא:

קשה, שא"כ לכאורה נמצא שבני לאה היו 'בני שנואה', שהרי מפורש בתורה שלאה היתה שנואה, כדכתיב (בראשית כט, לא) 'וירא ה' כי שנואה לאה'.

תירוץ:

הראב"ד בספרו בעלי הנפש (שער הקדושה) תירץ, שבודאי אין כוונת התורה שיעקב היה שונא את לאה, אלא הכוונה היא, שלאה לא היתה אהובה אצל יעקב כל כך כמו רחל, ולכן לאה היתה נקראת 'שנואה', אבל אין בניה נחשבים 'בני שנואה' משום כך. [וע"ע במהרש"א (ד"ה בני שנואה) ובשו"ת תורה לשמה (סי' עא) שתירצו בדרכים אחרים].

דף ב

תיכון

- א. ב' טעמים להחמיר על ע"ה יותר מת"ח
- ב. בקושיית הראשונים, למה לא אמרי' בנדרים עשה דוחה ל"ת
- ג. ביאור החילוק בין נדר לשבועה לגבי לבטל את המצוה
- ד. אם נדר צריך לאסור דוקא הנאה או אף מעשה בעלמא

(א) ב' טעמים להחמיר על ע"ה יותר מת"ח

- א. **משנה:** המשנה מבארת דין 'פירושים להקל' המובא במשנה לעיל (יח:), שמי שאמר לשון שכפשוטו הוא נדר גמור, אך אח"כ בא לפרש דבריו באופן שאינו נדר, כגון שנדר בלשון 'חרם', ואח"כ פירש כוונתו לענין 'חרמו של ים', הנדר בטל, ואמנם מבואר בגמ' דלפי שיטת ר' מאיר יש חילוק בין ת"ח לע"ה, דגבי ת"ח שפירש דבריו להיתר א"צ שאלה כלל, אבל גבי ע"ה שפירש דבריו להיתר צריך שאלה.
- ב. **ב' טעמים:** מצינו בראשונים ב' טעמים להחמיר בע"ה יותר מת"ח. הר"ן (ד"ה ואם) והרא"ש (ד"ה במה) ביארו, דת"ח נאמן לפרש דבריו, אבל ע"ה אינו נאמן, וחיישי' שמא באמת כוונתו היתה להחמיר, אלא שאח"כ פירש דבריו להקל כדי להתיר נדרו. אולם המפרש (ד"ה בד"א) והנמוק"י (ד"ה בעם הארץ) ביארו באופן אחר, דגבי ע"ה חיישי' שאם מתירין לו בלא שאלה, שמא למחר יעשה עוד נדר ויתיר לעצמו. ומצינו ב' נפק"מ בין הטעמים, כמו שיתבאר.
- ג. **נפק"מ א':** הגר"ש קלוגר בספרו נדרי זרוזין (ד"ה בד"א) והמנחת שלמה (ד"ה אולם) כתבו, שיש נפק"מ גדולה בין הטעמים, שלפי טעמם של הר"ן והרא"ש, דע"ה אינו נאמן לפרש דבריו, א"כ מן התורה צריך שאלה, אבל לפי טעמם של המפרש והנמוק"י, דע"ה צריך שאלה משום חשש שלמחר יתיר נדרו בעצמו, דין זה הוא בודאי מדרבנן ולא מן התורה, ונמצא שמדאורייתא גם ע"ה יכול לפרש דבריו, ורק מדרבנן תקנו דצריך שאלה.
- ד. **נפק"מ ב':** הפתחי תשובה (יו"ד סי' רח ס"ק ג) הביא בשם שו"ת חות יאיר (סי' טו) עוד נפק"מ, לגבי אם הע"ה צריך להחמיר על עצמו שלא לעבור על נדרו כל זמן שלא התירו חכם, או שהוא רק דין על ב"ד שהם צריכים להחמיר על ע"ה ולחייבו לשאול על נדרו. שלפי הר"ן והרא"ש, אע"פ שב"ד אין מאמינים ע"ה לפרש דבריו, מ"מ אם הע"ה יודע בעצמו שפירשו אמת, א"צ להחמיר על עצמו, אבל לפי המפרש והנמוק"י, הע"ה צריך להחמיר על עצמו.
- ה. **שיטת הרא"ם:** אולם ציינו האחרונים, שמדברי השיטמ"ק (ד"ה שבא) בשם הרא"ם מבואר דלא כמו החות יאיר, שהרא"ם ביאר הטעם דמחמירים על ע"ה כמו המפרש והנמוק"י, ואע"פ"כ כתב, דרק אם בא הע"ה בפני ב"ד, צריכים להחמיר עליו להצריך שאלה, אבל אם לא בא לב"ד, הע"ה יכול להקל בינו לבין עצמו, דהחשש הוא רק שאם אנו מתירין לו בלא שאלה, שמא למחר יתיר נדרו בלא שאלה, אבל אם הע"ה מיקל בינו ובין עצמו אין איסור.

(ב) אם קבלת נדרים הוא דבר טוב או דבר רע

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה מברייתא, 'אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות'. ומבואר מזה, שקבלת נדרים הוא דבר רע, ולא דבר טוב. [ומה נקטה התנא הטעם משום שסופך למעול בשבועות, ולא נקטה הטעם כפשוטו, דסופך למעול בנדרים, עי' בר"ן (ד"ה אל תהי) דשבועות חמירי טפי דכתיב בו לא ינקה, וע"ע בתוס' (ד"ה אל תהי) שהביאו שיש גורסים 'שסופך למעול בנדרים'].
- ב. **קושיית התוס':** התוס' (ד"ה אל תהי) הקשו סתירה מפורסמת בין הגמ' בסוגיין, דמבואר שקבלת נדרים הוא דבר רע, ובין המשנה באבות (ג, יג) דמבואר דהוא דבר טוב, דאיתא שם 'נדרים סייג לפרישות', ומשמע שדבר טוב הוא לקבל נדרים, כדי לעשות סייג לפרישות. ומצינו בראשונים ב' מהלכים ליישב הקושיא.
- ג. **מהלך א', התוס':** התוס' (שם) תירצו, שיש לחלק בין נדרי איסור, שאין ראוי לקבלם, לבין נדרי מצוה, שראוי לקבלם. והטור (יו"ד סי' רג) חילק עוד אף בנדרי מצוה, בין מצוות שבגוף האדם, כגון ללמוד, דטוב לקבל נדר, לבין מצוות שבממונו, כגון צדקה, דאין ראוי לקבלם נדר. ובט"ז (שם ס"ק ה) ביאר הטעם, דגבי ממונו יש לחוש שמא יחוס על ממונו ולא יקיים נדרו. ובשלמי נדרים (לתוס' שם) דייק מדברי התוס' דס"ל גם כן כמו הטור.
- ד. **מהלך ב', הרמב"ם:** הרמב"ם (הל' נדרים פי"ג הל' כג-כד) כתב וז"ל, 'מי שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה רצוי ומשובח כו' ובנדרים כיוצא בהן אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות, ואע"פ שהן עבודה לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם'. וכן חילק רבינו יונה בפירושו למסכת אבות (שם), שבענינים אלו טוב לעשות נדרים, אך אין ראוי לאדם להרגיל את עצמו אף בנדרים כמו אלו.
- ה. **מקורו מסוגיין:** הכסף משנה (שם) כתב דדברי הרמב"ם הם עצה טובה, ומשמע שנקט שהרמב"ם כתב כן מדעת עצמו, שאין נכון להיות רגיל אף בנדרים אלו. אולם הגר"ח קנייבסקי בספרו קרית מלך רב (עמ' קטז) כתב, שהרמב"ם בא ליישב קושיית התוס', דהא דמבואר בסוגיין דאין ראוי לקבל נדרים, היינו שלא יהא אדם רגיל בנדרים, אבל לנדור בדרך אקראי כדי לתקן דרכיו הוא דבר טוב, כמבואר במשנה באבות. וכן תירץ המאירי (ד"ה אע"פ).

ג) 'בני תמורה', אם ה'מורד והפושע' הוא האב או הבן

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה בשם ר' לוי, שיש ט' ציורים של תשמיש ויצירת הולד שיש בהם פגמים, ועל כולם נאמר 'וברותי מכם המורדים והפושעים'. ואחד מן הציורים הוא 'בני תמורה'. ונחלקו הראשונים בפירוש ציור זה, כמו שיתבאר.
- ב. **ב', פירושם:** הר"ן (ד"ה בני תמורה) פירש, שבא על אחת מנשיו וכסבור שהיא צרתה. ולפירושו נמצא, שלא נתכוין הבעל לעשות שום איסור, אלא שנתחלפה לו אשתו אחת עם אשתו השני. וכן פירש הרא"ש (ד"ה בני תמורה). אולם המפרש (ד"ה בני תמורה) פירש באופן אחר, שהבעל סבור לבא על אשה אחרת, שהיא אסורה לו, ונמצאת שבאמת היא אשתו, ונמצא שנתכוין לניאוף אבל לבסוף לא נאף. וכן פירש השיטמ"ק.
- ג. **קושיית הראב"ד:** הראב"ד בספרו בעלי הנפש (שער הקדושה) הקשה על פירושם של הר"ן והרא"ש, דאיירי בציור שנתחלפה לו אשתו אחת עם אשתו השני, א"כ למה נחשב הבעל 'מורד ופושע' כמבואר בפסוק, הא לא נתכוין לעבור על שום איסור. ומכח קושיא זו הוכיח כמו פירושם של המפרש והנמוקי יוסף, דאיירי בציור שנתכוין הבעל לאיסור ולא עלה בידו.
- ד. **שיטת הר"ן:** כתבו כמה אחרונים, דצ"ל דשיטת הר"ן היא ד'מורד ופושע' דקרא לא קאי על האב, אלא על הבן, שכיון שנוצר בפגם הנפש, עתיד להיות מורד ופושע ח"ו. וכן משמע בר"ן, עיי"ש. ומבואר דנחלקו הר"ן והראב"ד בנקודה זו, אם 'מורד ופושע' דקרא קאי על האב או על הבן. [ועי' בבית יוסף (או"ח סי' רמ) דהוכיח מדברי הטור דאיכא פגם באב, ולא רק בבן, ומבואר שהטור נקט כמו שיטת הראב"ד].
- ה. **קושיית המג"א:** המג"א (סי' רמ ס"ק ט) הקשה על הר"ן, א"כ לכא' יוצא דיעקב אבינו נקרא מורד ופושע ח"ו, שהרי יעקב נתכוין לבא על רחל ונמצא שהיא לאה. [ויש מקשים כן גם על המפרש, דהיאך אפשר לומר דראובן הוא בגדר 'בני תמורה']. ותירץ המג"א, שכוונת יעקב היתה לבעול אשה זו שנכנסה לחופה, אלא שחשב ששמה רחל, ובאמת שמה לאה, ולא דמי ל'תמורה', שנתכוין לבעול אשה מסויימת, ולבסוף נמצא שבעל אשה אחרת.

ד) הקדמה לפרק ארבעה נדרים, יסודם של הראשי ישיבות

- א. **משנה:** מובא במשנה דין ארבעה נדרים שהתירו חכמים בלא שאלת חכם, והם: א. נדרי זרוזין. ב. נדרי הבאי. ג. נדרי שגגות. ד. נדרי אונסין. והטעם לכולם מבואר בתוס' (ד"ה ארבעה) וז"ל, 'וטעמא הוי משום דבעינן פיו ולבו שוין ואנן סהדי דלא שוו פיו ולבו בהני ד' נדרים'. וכפשוטו משמע, שדיבור לבדו לא מספיק כדי להחיל איסור נדר, אלא בעינן גם דעת, כמו שאר חלות, כגון מכר או קידושין וכדומה, דבעינן דעת כדי להחיל החלות.
- ב. **קושיית ר' ברוך בער:** הקשה ר' ברוך בער (חי' הג"ר ברוך בער, סי' יז), מהו החידוש של המשנה דד' נדרים מותרים, הא יש לנו כלל גדול בכל התורה כולה, דסמכינן בכל מקום על אומדנא דמוכח, וא"כ לכא' פשיטא דה"ה לגבי נדרים, שאם יש אומדנא ברורה שאין דעת הנודר לנדר, א"כ לא יחול איסור נדר. ותירץ ר' ברוך בער על פי יסוד גדול שכתבו כמה ראשי ישיבות, כמו שיתבאר.
- ג. **יסודו של ר' שמעון:** בשערי יושר (שער ה' פכ"א) יסד ר' שמעון, שיש חילוק גדול בין נדר לשאר חלות, כגון מכר או קידושין, דגבי מכר וקידושין, התורה נתנה ביד האדם את עצם הכח להחיל החלות, אבל גבי נדר אינו כן, שאע"פ שאיסור נדר בא עפ"י דיבור האדם, מ"מ עצם הכח להחיל חלות האיסור לא ניתן ביד האדם, אלא נשאר ביד התורה, אלא שבכל מקום שהאדם הוציא נדר מפיו על ככר, התורה מיחלת על הככר חלות איסור נדר.
- ד. **דעת בנדרים:** וביארו הראשי ישיבות [עי' במשנת ר' אהרן (סי' ג אות ב), בחי' ר' שמואל (סי' ג אות ה), ובעטרת שמואל (ריש פירקין)], דהא דבעינן דעת בנדרים, [כמבואר גבי ד' נדרים], אי"ז כדי להחיל חלות האיסור, אלא משום דגבי נדרים חידשה התורה תנאי חדש, דבעינן 'פיו ולבו שוין'. ונמצא שגם לגבי נדרים בעינן דעת, כמו בשאר חלות, אבל אין הטעם שווה למכר וקידושין, אלא הוא מטעם חדש, מחמת התנאי של פיו ולבו שוין.
- ה. **תירוצו של ר' ברוך בער:** עפ"י היסוד הנ"ל תירץ ר' ברוך בער, שהמשנה באה לחדש, דסמכינן על אומדנא דמוכח לא רק במכר וקידושין, אלא גם בנדרים, דהיה אפשר לומר, דאע"פ דבשאר חלות סמכינן על אומדנא כדי לקבוע מה נחשב דעת האדם לגבי להחיל החלות, מ"מ גבי נדר דבעינן דעת מטעם אחר משום פיו ולבו שוין, י"ל דאומדנא לא מספיקה כדי לקבוע מה נחשב 'דעת האדם' לענין זה, לזה חידשה התנאי דגם בנדרים סמכינן על אומדנא.

הלכות הדף

דף כ

בעניני קדושה

הגמ' כאן מדבר בכמה ענינים בעניני קדושה בין איש ואשתו, ובענינים אלו יש להקדים, שיש מסורות שונות בדברים אלו, ולענין הלכה למעשה צריך כל אחד לשאול למורה הוראה שלו היאך לנהוג. ולכן אין אנו באים להכריע את הדין למעשה, רק לעיין ולבאר ולפלפל קצת במה שכתבו הראשונים והאחרונים, כיון שסוגיא בא בפנינו.

הגמ' מקשה סתירה בענין שיחה בין איש ואשתו בשעת התשמיש, שמתחילה מובא בשם ר' יוחנן בן דהבאי, חרשים מפני מה הויין, מפני שמספרים בשעת תשמיש, ומבואר מזה שדבר מגונה הוא, אכן הגמ' מקשה סתירה בזה מדברי אימא שלום, ששאלו אותה מפני מה בניך יפיפין ביותר, והשיבה, מפני שבעלה הקפיד לשוח עמה בשעת תשמיש רק באמצע הלילה, ומבואר מזה שיחה בשעת תשמיש היא הנהג טובה. ומתרת הגמ', לא קשיא, לשוח במידי תשמיש היא הנהגה טובה, אבל לשוח במילי אחרנייתא הוא דבר מגונה. [אגב, מבואר כאן ששם 'שלום' הוא גם שם לאשה, ולא רק שם לאיש, וכמו ששם 'שמחה' הוא שם בין לאיש ובין לאשה, ואיכ"מ]. ויש לעיין, מה היא המעלה לשוח במידי תשמיש בשעת התשמיש.

הר"ן (ד"ה הא) ביאר, ששיחה בעניני תשמיש היינו "כדי לרצותה". ומבואר שמעלת השיחה היא כדי שתהא אשתו במצב רצויה. וכן לכאן משמעות הרמב"ם (הל' אישות פט"ו הי"ז) וז"ל, "ולא יאנוס אותה ויבעול בעל כרחה, אלא בדעתה ומתוך שיחה ושמחה". וכן כתב הרמב"ם במקום אחר (הל' דעות פ"ה ה"ד) וז"ל "יספר וישחק מעט עמה כדי שתתישב נפשה". וכן הובא להלכה בשו"ת נודע ביהודה (תנינא אהע"ז סי' כג) וז"ל "דרך בנות ישראל, אשה מספרת עם בעלה קודם תשמיש", וכן כתב בספר אבני זכרון להחזקה מלובלין (זכרון בספר הנהגות מכתב יד אות יב) וז"ל "ועם עת הזיווג יראה מקודם לפייס את אשתו אף שאין לו כעס עמה". ומבואר מכל הנ"ל, שיסוד השיחה עמה הוא כדי שתהא במצב רצויה. ויתכן שדבר זה נכלל בחיובי עונה.

אכן יש שמפרשים מעלת השיחה אם אשתו מטעם אחר קצת, שאינה בשבילה אלא בשבילו, וכן היא משמעות הרא"ש, שביאר הטעם דמותר לשוח במילי תשמיש, וז"ל, "במילי תשמיש, שרי להרבות תאותו", וכן הובא בשיטמ"ק בשם הריטב"א, וז"ל, "הא במילי תשמיש מותר כדי שיתאוה ויוסיף תאוה כו', טוב לספר שמתוך כך היה מוציא זרע בשמחה ומתוך כך היו בני יפים". ולפי זה יוצא שאינו מדין עונה אלא כדי שיהיו לו בנים יפים. ובאמת בשו"ע (אהע"ז סי' כה סעי' ב) מובא שני הטעמים, וז"ל, "אבל בעניני תשמיש יכול לספר עמה, כדי להרבות תאותו, או אם היה לו כעס עמה וצריך לרצותה שתתפייס, יכול לספר כדי לרצותה", ולכאן הדברים מובנים, שאין ב' מהלכים אלו סותרים זה את זה, אלא שניהם יכולים להיות אמת, שיש ענין בשבילה מדין עונה, וכן יש ענין בשבילו, מצד שמחת התשמיש שיגרום בנים יפים.

וכמו שיש ב' מלהכים לבאר ההיתר לשוח במילי תשמיש, כמו כן יש ב' מהלכים לבאר האיסור לשוח במילי אחרנייתא. השטמ"ק (שם) ביאר (במהלך אחד), שטעם האיסור הוא משום שאם מספרים בענינים אחרים שמא יזכיר אשה אחרת ויבא לחשוב עליה בשעת התשמיש עם אשתו, שהיא ענין חמור מאד. אכן עוד הביא השיטמ"ק מהלך אחר, שע"י השיחה בדברים אחרים מבטלים שמחתם בתשמיש, משום שמסיחים דעתם מן התשמיש.

דף ב

בענין איסור להרגיל בנדרים, והאיך נהגו שנודרים לצדקה

גמרא:

תניא לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך
למעול בשבועות

תמצית הסוגיא:

במתני' למדנו שמלמדין אותן שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. ובגמ' הביאו 'אל תהי רגיל בנדרים', וכאן המקום לשים לב, דאע"ג דיש פרשת נדרים בתורה שנתנה התורה כח לאדם לעשות נדרים ושבועות [ואנו לומדים הל' הנדרים במסכתין] מ"מ חז"ל אמרו להרחיק מזה, ושלא לעשות נדרים אלא לדבר מצוה, או בעת צרה, שמצינו ביעקב אבינו שנדר בעת צרה, וכן בתהילים כתיב 'נודי לה' אשלם', ובזכות הנדרים ינצל מהצרה, אבל בעלמא אין לעשות כן. להלן יתבאר דברי הרמב"ם והשו"ע מתי להרחיק עצמו ומתי לקרב עצמו לנדרים. וגם שיש להרגיל לומר 'בלי נדר', ועוד דאפילו כשאומר בלי נדר אכתי יש לקיים דבריו ככל קבלה שיש לקיים ככל היוצא מפיו.

תמצית מראי מקומות

א. גמ' אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות.

מבואר שאין להרגיל עצמו בנדרים, במקומות אחרים מצינו דאסור לנדור, כמבואר לעיל דף ט. כנדרי רשעים, דכל הנודר מקרי רשע, וכן להלן דף כב. אמרו דהנודר כאילו בנה במה וכו' וכו' [והא דאמרו רק 'אל תהי רגיל' דמשמע דליכא איסורא עיין להלן אות ג' בדברי הרמב"ם].

אמנם מצינו ב' אופנים שהם יוצאים מן הכלל, א' נדר לדבר מצוה או להדריך עצמו ביושר, ב' נודר בעת צרה, וכמו שיתבאר.

ב. תוד"ה אל תהי.

הקשו מדתנן נדרים סייג לפרישות, דמשמע דהוי דבר טוב. ותי' כגון שנודר לקיים המצוה כמו אשנה פרק זה או אעשה מצוה זו.

ג. רמב"ם הל' נדרים פי"ג הל' כ"ג - כ"ה.

ג"כ העיר מהא דאמרו נדרים סייג לפרישות, ותי' דתלוי במאי מתכוון.

בהלכה כ"ד כתב 'ואע"פ שהן עבודה לא ירבה אדם בנדרי איסור' ופי' הגר"ח קנייבסקי (קרית מלך שם) דמקורו מסוגיין, דהיינו אל תהי רגיל אפילו בנדרי דבר מצוה [דהיינו אל תהי רגיל בדבר המותר ולא בסתם נדר שהוא אסור].

ד. תוס' חולין דף ב: ד"ה אבל.

הקשו איך אמרינן דטוב שלא לידור, הא כתיב וידר יעקב נדר לאמר, ותי' דבעת צרה יש ענין לעשות נדרים.

ה. ריטב"א דף ט.

כתב ג"כ דבעת צרה הותר לידור. והוסיף דלכן נהגו לידר לצדקות בר"ה ויוה"כ [מבואר דימי הדין נקראו 'עת צרה']. ועוד כתב להתיר בשבתות משום צורך העניים וגם הגבאים עומדין על גבן [דכל טעם האיסור הוא שמא לא תשלם ותבוא לידי תקלה, אבל הנדרים לצדקה בבית הכנסת ע"י הגבאים לא יעברו הנדר, ומכאן מקור להדברות משה דלהלן].

ו. שו"ע יו"ד סי' ר"ג.

הביא הא דאסור לידור, וגם הא דהותר בעת צרה, ובהא דהותר לדבר מצוה.

ז. שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תמ"א.

נשאל איך נודרים לצדקה בבית הכנסת, והשיב דשאני צדקה דהאדם מחוייב בה, ועוד דהותר בו הנסיון 'בחנוני נא בזאת' ואם הותר הנסיון שהוא דבר של איסור כדכתיב לא תנסון כ"ש שהותר לנדור.

ע"ש עצה נפלאה, לזכות כסף בשביל כל הנודרים וליתן אותו לצדקה [דאפילו יתנו פרוטה יצאו ידי נדרם, אולם אין זה מועיל אלא למי שלא פירט סכום כסף ורק אמר 'בעבור שיתן מתנה'].

י. ספר כל נדרי פ"א.

מביא מהשל"ה הק' דאפילו כשאומר בלי נדר אכתי צריך לקיים דבריו, וכן הביא מהגרי"ש אלישיב ועוד פוסקים ע"ש.

ח. דברות משה דף ט' הערה נ'.

ג"כ דן איך הותר מה שנודרים לאחר העליה לצדקה. ותי' שהוא משום עת לעשות מחמת תקנת העניים, וגם הגבאים ישמרו שיקיים נדרו.

ט. תשובות והנהגות ח"ב סי' תרע"ו.

כתב לדון דאפילו כשאומרים 'בלי נדר' אינו מועיל אלא להפטר מחומר נדרים, אבל אכתי יש חיוב מצד ההתחייבות ליתן כך וכך לצדקה.

הפלאה. הלכות נדרים פי"ג

ב המקיים נדרי בתו או אשתו וכו'. שם א"ר יומאן נשאלין על ההקס ואין נשאלין על ההפר. ומה שכתב רבינו וחזר ומפר לה בו ביום איכא למידק אם הוא יום הנדר וההקמה וא"כ אין נשאלין על ההקמה אלא בו ביום או דילמא בו ביום היינו יום השאלה וא"כ נשאלין על ההקס אפי' לאחר כמה ימים וחזר ומפר ביום השאלה. וכחזר הר"ן שם הקס יכול לישאל עליו בנאותו ויום שמיעה ויכול להפר בו ביום. והטור כתב ומיהו נראה כיון שאין יכול להפר הו' כמי שאינו יודע שיכול להפר שאין שמיעתו קיום ומפר אחר כמה ימים ומ"מ לר"ך שהיה ביום השאלה שהוא לו כיום שמיעה ע"כ. ואין אומר דל"ן זו ראייה דבשלמא מי שאינו יודע אנוס הוא ומאי הו' ליה למעבד אכל המקיים הו' ליה למחל בו ביום אכל חסם לישאל על הקמתו וכיון דלא איל הרי קיים ומ"מ אם לא היה יודע שנשאלין על ההקס וא"כ ידע שנשאלין יום ידועה כיום שמיעה ושאל ומפר בו ביום:

בא נערה המאורסה שנדרה וכו'. פ' נערה המאורסה הפר האב ולא הפר הנעלה הפר הנעלה ולא הפר האב ואין ל"ל שקיים אחד מהם ואקשינן עלה דקופא למה לי למיחמי שעתא י' לומר הפר זה בלא או אינו כלום קיים אחד למה לי לריבא כיון שקיים אחד מהם והפר אחד מהם וחזר המקיים ושאל על הקמתו מהו דממא מתי דאוקי הא עקריה קמ"ל דמפיקים שניהם בבת אחת:

בב אמר לאשתו או לבתו וכו'. שם נביא ופשוטו מדרכה דאמר אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו: אמר לה קיים לך ומופר לך ולא תחול החקמה אמ"כ חלה ההפרה וכו'. שם נביא ופשוטו לה דלפ"י ר' מאיר מודה להפרה חלה י"מ כיון דחלו שניהם לא ידענן אי מוקס זה מופר כלומר זה דבר ספק. וקשיא לי דא"כ לא נפסטה צניין דרבה נמי פסקוין מספקא ליה ומהקנהא משמע דפסטה כהפר כתב רבינו וטעמא דמקמבר הוא כיון שחלה ההקמה בהפרה הרי קדמה ההפרה ואין אמריה הקמה: אמר לה קיים ומופר לך וכו'. שם נביא דרבה ופשוטו מדרכה כל דבר שאינו בזה אחר זה אינו בבת אחת כיון דאם אמר קיים לי וזכר ואמר מופר ליכי לא אמר כלום והרי קיים אם אמר נמי בבת אחת קיים ומופר ליכי שלא אמר ליכי בן קיום להפרה לא אמר כלום והרי הוא קיים. ובכח הר"ן ו"ל ופשוטו ליה מדרכה דאמר ב' האיש מקדש גבי המקדש שמי אחיות כאחת כיון דלא מצי לקדושהו בזה אחר זה אפי' בבת אחת ליכא למדא מייניהו ספק קדושין כלל הכא נמי ליכא לנפיקי בהפרה ובהקמה כלל ומאי בתר הכי להפר ולקיומי דכעני ולא נתחוררו לי דברי הרמב"ם ו"ל בזה פ' אחרון מהל' נדרים עכ"ל.

רבינו מתחילת פסוק לשון הגמרא וכן פירש"י ו"ל וכן פירש הרא"ש ו"ל דאין בנאותה הפרה כלום אע"ג דבבת אחת קאמר קיים ומופר ליכי ולפירוש הר"ן הו' לתלמודא לנפיקי למילתיה ולימא הילכך אינו לא מקיים ולא מופר, הילכך לא מביעאם אף אמר קיים ליכי ומופר ליכי בבת אחת פשוטא מקיים אלא אפי' דאמר לה קיים ומופר ליכי שלא הפסיק בנמלך ליכי בן הקמה להפרה הרי הוא מקיים דכל שאינו בזה אחר זה אינו בבת אחת: אמר לה קיים לך וכו' וכו' שם נביא דרבה ופשוטו מדרכה כל דבר שאינו בזה אחר זה אינו בבת אחת כיון דאם אמר קיים לי וזכר ואמר מופר ליכי לא אמר כלום והרי קיים אם אמר נמי בבת אחת קיים ומופר ליכי שלא אמר ליכי בן קיום להפרה לא אמר כלום והרי הוא קיים. ובכח הר"ן ו"ל ופשוטו ליה מדרכה דאמר ב' האיש מקדש גבי המקדש שמי אחיות כאחת כיון דלא מצי לקדושהו בזה אחר זה אפי' בבת אחת ליכא למדא מייניהו ספק קדושין כלל הכא נמי ליכא לנפיקי בהפרה ובהקמה כלל ומאי בתר הכי להפר ולקיומי דכעני ולא נתחוררו לי דברי הרמב"ם ו"ל בזה פ' אחרון מהל' נדרים עכ"ל.

בג מי שנדר נדרים וכו'. מנא פ"ק דתמורה: וכן מי שהיה רודף שלמונים וכו'.

ב המקיים נדרי בתו או אשתו וניחם וכו'. מ"מ דר' יומאן נשאלין על ההקס ואין נשאלין על ההפר ודעת המוס' והר"ן שאינו יכול לישאל על ההקס אלא בו ביום שמיעה והטור כתב שני' שמפר. אפילו אחר כמה ימים והוא שיפר ביום שאלה שהוא לו כיום שמיעה ויחזר ומפר ביום השאלה. ומ"מ לענין מעשה יש לחוש לדברי המוס' והר"ן:

בא נערה מאורסה שנדרה וקיים לה אביה לבדו וכו'. שם (דף ק"ו):

בב אמר לבתו או לאשתו קיים לך קים לך וכו'. נר"פ נערה מאורסה נעיא דאפשיטא: אמר לה קיים לך ומופר לך וכו'. שם (דף ק"ט). נביא ופשוטו דחלה ההפרה ופירש רמ"מ דההקמה לאו כלום הוא: אמר לה קיים ומופר לך בבת אחת וכו'. נביא שם ופשוטו מדאמר רבה כל דבר שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו (כלום) ואם כן ליכא הכא לא הקמה ולא הפרה ומאי בתר הכי לקיים או להפר כן פירשו הרא"ש והר"ן. אכל רבינו שכתב דהו' קיים נראה שהוא מפרש דהכי פשוטו כיון דהפרה אינה יכולה לחול אחר הקיום אפילו בבת אחת אינה חלה. ואין לומר דעמא אפסא כיון דקיום אינו חל אחר ההפרה אפי' בבת אחת אינו חל דכיון דאיכא לפרושי לקולא ולחומרא קנטינן לחומרא. וא"כ ה"ל לרבינו לכתוב בזהדי דהו' קיים מספק. וי"ל דכי אמרי' דלא חייבי לא הקמה ולא הפרה ממילא הוא קיים דשמיקה הו' קיום אכל קשה דלפי זה בנכך נעיי דכמון ה"ל למיפקא חף בבתרימא דהו' קיים בודאי ואמאי פסק דספיקא הו'א: אמר לה קיים לך היום וכו'. שם נביא רבא קיים ליכי היום מהו מי אמרי' כמאן דאמר לה מופר ליכי למחר או דילמא הא לא אמר לה חמ"ל הא לא אמר לה מופר ליכי למחר מהו מי אמרי' למחר לא מצי מיפר דהא קיימיה לנדריה היום או דילמא כיון דאמר לה קיים ליכי היום כי קאמר לה מופר ליכי למחר מהיום קאמר ואמ"ל אפי' כיון דקיימיה היום למחר כמאן דאיתיה דמי אלא קיים ליכי שעה אחת מהו מי אמרי' כמאן דאמר לה מופר ליכי למחר שעה אחת קיימיה וכו' או דילמא כיון דכחיה יומא בר קיימיה וכו' או דילמא כיון דאמר מופר ליכי למחר שעה אחת ולא אפשיטא ופסק רבינו דבכולהו הו' קיים בר מנחרימא דהו'א ספק ולטעמיה אול שדרכו לפסוק כדברי האמ"ל:

בג מי שנדר נדרים בדי לבין דעותיו. זה למד רבינו מדאמרינן בפרקא קמא דנזיר (דף ד') בעובדא דשמעון הזקיק. ומ"ש ונדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים נדרים סייג לפרשיות. בפרק ה' דאבות: **בר ומ"ש** ואע"פ שהם עובדה לא ירבה אדם בנדרים איסור וכו'. עלה טובה קמ"ל והם נדרים ראויים אליו ו"ל:

אמר

אמר לה קיים לך היום וכו'. שם נביא דרבה ופשוטו מדרכה כל דבר שאינו בזה אחר זה אינו בבת אחת כיון דאם אמר קיים לי וזכר ואמר מופר ליכי לא אמר כלום והרי קיים אם אמר נמי בבת אחת קיים ומופר ליכי שלא אמר ליכי בן קיום להפרה לא אמר כלום והרי הוא קיים. ובכח הר"ן ו"ל ופשוטו ליה מדרכה דאמר ב' האיש מקדש גבי המקדש שמי אחיות כאחת כיון דלא מצי לקדושהו בזה אחר זה אפי' בבת אחת ליכא למדא מייניהו ספק קדושין כלל הכא נמי ליכא לנפיקי בהפרה ובהקמה כלל ומאי בתר הכי להפר ולקיומי דכעני ולא נתחוררו לי דברי הרמב"ם ו"ל בזה פ' אחרון מהל' נדרים עכ"ל.

בג מי שנדר נדרים וכו'. מנא פ"ק דתמורה: וכן מי שהיה רודף שלמונים וכו'.

לחם משנה

בב אמר לה קיים ליכי שעה אחת ובשעברה השעה בו. מדברי הגמ' נראה דהנעניא היא כשאמר לה קיים ליכי שעה אחת ולאחר שעה יאה מופר לך דהא דלאחר שעה מופר לך מיקף אמרו כשקיים דהכי פירוש הנעניא דלעיל דמחר

תמו הלכות נדרים, תהלה לאדיר אדירים

מגדל עוז

ב המקיים נדרי אשתו בו' עד שיפור וקיים. פ"ד דנזיר (דף כ"א): **בא בב** נערה המאורסה עד אינו נוקא. פ' נערה המאורסה נדרים (דף ק"ו): **בג** מי שנדר בו' עד השכרות לעולם. פ"א דתמורה: **בג** בר וכן מי שהיה רודף בו' עד בלא נדר. פ"ק נדרים (דף ט' ט'): אמרו

הנהגות מיימוניות

ב [כתב הטור ברך דינא ו"ל וי"ל אם צריך לשאול ביום שבעו דאיכא למימר דלא גרע בשיעוריה. ומיהו נראה כיון שאינו יכול להפר הו' כמי שאינו יודע שיכול להפר שאין שמיעתו קיום ומפר אחר כמה ימים ומ"מ לר"ך שהיה ביום השאלה שהוא לו כיום שמיעה עכ"ל:] ומפר אפילו אחר כמה ימים ומ"מ לר"ך שהיה ביום השאלה שהוא לו כיום שמיעה עכ"ל:] פ"ק

סוגיית הדף

א טיפ"ע י"ד סימן ג'
ב טיפ"א וקט"ף ד'
ב טיפ"ע י"ד סימן ג'
ספ"א:

הגהות וצינונים

(א) כ"ה בבתי"י:
(ב) בבתי"י לפני דא'
יחברין: (ג) צ"ל ונהנין
ושי"י: (ד) כ"ה בדפ"ר
למבערג: (ה) כ"ה
בבתי"י: (ו) כ"ה בבתי"י
וכתי' בגמ': (ז) נוסף
בדפ"א:

דל" מאיר קרא טעם אשר לא תדור נדרש לפניו ולאחריו והכי קאמר קרא
אם נדרת שלם אבל טעם היה לך שלא תדור כלל ממה שנדרת ושלמת שמה
תדור ולא תשלם מיהא אמרין דל" מאיר אין נודרין ונודרין כלל ולר'
יהודה אפילו נדר מותר ומתני' דלא כחד מנייהו דהכי משמע פשטא
דפלוגמיהו דלא שאני לר' מאיר ולר'
יהודה צין נדר לנדבה:

[י.] ואוקימנא כר' יהודה ובי שרי
ר' יהודה דוקא
נדרבה. דלא שכיחא צה תקלה כולי האי:
אבל בנדר. דליכא תקלה דמשחלי ולא
מפרש לא שרי ואחיה ממחני: ופרכי'
והא קתני נדר. פי' בשלמא קרא לא
קשיא דנשון מורה קרי לנדבה נמי נדר
אבל לישא דמתני' קשיא דקמי' נודר
אלמא אפילו נודר מותר: ופריך תני
נדר. ואקשי' והא נדרבה נמי אית בה
תקלה. שמשול צה ליהנות ולהשתמש צה
ואמאי שרי ופרישנא דר' יהודה לא שרי
אלא בנדבה דהלא שמיא כשמו חולין
לעזרה ואח"כ מקדישה וליכא למיחש
לתקלה ומתני' דשרי נדבה קרנן צבי האי
גוונא ואפילו צבי האי פליג ר"מ ואסר
שמה מתוך כך יהא רגיל בנדבות ונדרים
בעלמא. והלכתא כר' יהודה דקמס מתני'
כוותיה:

כתב רבינו ז"ל שמשעין טוהא דלא
מיבעי ליה לכשר לצינדר או
אשתכחבי וכו' עד והוא הדין לשבועות.
וקשיא לן היכי אמרין נדר אסור והלא
מקרא מלא דבר הכתוב (תהלים ע, יג) נדרו

[ט. - טז. - יז.]

[י. - יא. - יב.]

ושלמו לה' אלהיכם, וכל נדר במשמע, וכתבי' (בראשית כח, ט) וידר יעקב
נדר ולא הוא נדבה אלא נדר דהא כתיב (שם כח, כג) כל אשר תתן לי עשר
אעשרנו לך וכתבי' (במדבר כח, ט) וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתון תתן
וכו'. מירלו בתוספות (חולין ג: ד"ה אבל) דשעת צרה שאני דאמרין בהגדה

רמב"ן

(בראשית כח פ"ט) וידר יעקב נדר לאמר
לאמר לדורות שיהיו נודרים צעת צרה פי'
אם הוא חולה או צנו וכיוצא בו מותר לו
לאמר, כך וכך תתן [לנדבה] אם אתפלא
או אם אלגל מלרה זו וזה היה נדרו של יעקב
ונדרס של ישראל לפי שהיו צרה. ומפני זה
הגו במקלט מקומות ליתן נדקות וזמן
למאור בראש השנה ויום הכפורים בלגל לפי
שהוא יום הדין שספרי חיים פתוחים לפניו
(ימצך ר"ה לז:) והוי עת צרה ולפיכך
נודרין כדי להגלל מן הדין (וידרין^א)
[ומשלמין] למחרתו לאחלה.

ובשאר מקומות שנהגו לידור נדקות
בשבתות וימים טובים יש לישב
מנהגן שעושים כן מפני שיש (מעורר)
[מחשבות] לעניים ואם לא ידורו להם היום
שהוא יום כנופיא לא יהיה לעניים די נדרם
ולפיכך סומכין להקל בדבר מפני מחשבות
העניים שעומדין בלעז ועוד שהרי ממנו
גבאים לגבות לאחלה למחרת וכיון שגדר
חובה נדרים מתבטא הוא ולא יאחר "אותה"
כלל ואם ראה לאחלה הממונים מולין ממנו
מרוע:

גרס'י בפרק ארבעה נדרים אמר
שמואל כ"ה הנודר איננו
שומעין נקרא רשע וכו'.

רשע א"ר אבהו מאי קרא וכי תחדל לנדר וכי תחדל לנדר
וכתיב התם (איוב ג, יז) שם רשעים חדלו רוגו. אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא כנדר רשעים נדר בנוזר ובקרבן ובשבועה

(ר"ף)

גמ' מאן תנא דשני ליה בין נדר לנדבה לימא לא ר"מ ולא
ר"י דתניא את אשר תדור שלם (קהלת ה, ג) טוב אשר לא
תדור משתדור ולא תשלם (שם ה, ד) טוב מזה ומזה "שאינו
נודר כל עיקר דברי ר"מ ר' יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר
ומשלם. [י.] ואסקי' מתני' ר"י היא. וכי קאמר ר"י בנדבה
בנדר לא קאמר. והקתני טוב מזה ומזה נודר [ומקיים] תני
נודר [ומקיים]. ומ"ש נדר דלא דילמא אתי לידי תקלה

במקרי יוסף

שאם אמר כנדבת כשרים פרק זה הרי נשבע ללמוד אותו לפי שהשכרין
נשבעין כן. ובתוספתא דפרקין (ה"ט) וכן בירושלמי (ה"ט) אמרין שם אמר
כנדבת רשעים לא אמר כלום לפי שאין הרשעים מתנדבין:
גמ' כנדר רשעים וכו' ודילמא הכי קאמר וכו' פי' ודילמא הכי
קאמר. דקס"ד כנדר רשעים גרידא קאמר מתנימין וכבר מפורש
כל זה במתני':

פיסקא. כנדבותם נדר וכו'. מאן הדין תנא דשני ליה בין נדר לנדבה
וכו' פי' בין נדר לנדבה. דנדר אסר ונדרה המיר ולהכי קאמר
דכשרין נודרין אבל לא נודרין: טוב מזה שאינו נודר כ" עיקר. דלעיל
מהאי קרא כתיב (קהלת ה, ג) את אשר תדור שלם ואפילו הכי כתיב בתריה
(שם ה, ד) טוב אשר לא תדור דמשמע שהוא טוב שלא ידור כלל משדור
וסופיה דקרא מתפרש הכי משתדור דשמה לא תשלם: מי שנודר ומקיים.
ודרש ליה לקרא כפשטיה טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם הא אם
תדור ותשלם טוב מכלל. והשתא קס"ד דליהו צין נדר צין נדרה פליגי
שלשון נדר כולל הוא לשניהם לנשנא דקרא ועוד מדקאמר ר"מ שאינו נודר
כל עיקר:

אפילו תיבא ר"ט. לא מיבעיא לר' יהודה דמיקל דיכלנא לתרואה אלא
אפילו לר"מ דמשמע דמתמיר טפי מתפרשא מתני' שפיר דליהו
לא מיירי אלא נדר: [ט:] והקתני בנדבותם נדר. הן קושית בלא
אוקומיין קשיא אגופא דמתנימין אלא צבי למידע מחלה מתנימין מני
שהיה נראה לו דמשכחא היא כיון דלא אחיה לא כמר ולא כמר
וכשמירנה חזר להקשות דהא ע"כ משכחא היא וחזר לתרואה תני נדר

ותנא לא דק משום דלשון נדר כולל שניהם: [י.] ומסיק תלמודא
בגמרא אפילו תיבא ר' יהודה כי אמר ר' יהודה בנדבה בנדר לא
קאמר והא דקאמר נדר ומקריב תני נדר: לדי תקלה. דכל מחל (דמיא
כג, כג) דשמה לא יפרישנו: נדרה נמי. אע"פ שהפרישה אפשר שימשול צה:
בשמינן הצדיק. דה"ג ודאי מיקריא נדבה שגור להרחיק עצמו מן
העצירה וליכא למיחש לתקלה כיון שגזירותיה היתה לשם שמים ודאי יזהר
בגזירותו:
ובתב רבינו (אלפסי) ז"ל (רמב"ן נהלות) שמעין מהא פסקא דאפילו
בנדבה דוקא צפתה העזרה. דלא מציעא ליה לכשר למנדר או
לאשחטבי צמידי אלא כדבעי למעבד מידי או אפילו למיחב זוזא לעניא או
אפילו לפדיון שצייס וכיוצא בזה אם איתא להווא מידי בדיה ליתן ליה
מיד ולי לא לישחוק עד דהוי צדיה ויהיב ליה ומיהו אי מזה דגופיה
הוא ומחייב צה ורמיא עליה כגון הא דאמרין אשנה פרק זה או מסכתא
זו וקא אמר נפשיה למיקס צה וזו דמיקס מינה שרי ליה למינדר עלה
לזרוזי כדכר גידל וכ"ש היכא דרגיל ומשחלי ועבר על אחת מכל מצוות לא
תעשה דתנן ונדרים סייג לפרישות וכן בשבועות ע"כ. ואם תאמר
והכתבי' (בראשית כח, ט) וידר יעקב נדר וכתבי' (במדבר כח, ט) וידר ישראל
וכתיב (תהלים ע, יג) נדרו ושלמו לה' אלהיכם י"ל דשעת צרה שאני
דאמרין בהגדה (בראשית כח פ"ט) וידר יעקב נדר לאמר (בראשית
שם) [ללאמר] לדורות שיהיו נודרים צעת צרתן ובענין נדרו של יעקב
אצינו אם יהיה אלהים וגו' (שם) וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך
(שם כח, כג) אבל שלא בשעת צרה אסור לידור אלא מה שדעמו ליתן צלא

סוגיית הדף

טורי זהב

יורה דעה רג נדרים

שפתי כהן

א

באר הגולה
עם ציונים מהש"ך

רג א. נרימא נדרים
דף כ' ע"א. ומקום
שמוקד למעול בשבועות
[ויפטר] החפשות שם ד"ה
אל ויין ד"ה אל דחמי
ט"ז:
ב. מימא דשמואל שם
דף כ"ב ע"א וילף לה
[כי] [כזה] מדכח [דברים
כ. כן] וכי חמל לנדר:
ג. חמל דרבי דימי אמו
דרב ספרא מפסק
המכר [כמוצא] [נדרים]
דף (ע"ז) [ע"ז] [ע"ז]:
ד. ירושלמי פרק קמא
נדרים [כזה]:
(*) פירוש, שמוצא נר
העצמות ששם [א]:
ה. נרימא דרבי נמן
נדרים דף (פ"ב ע"ב)
[כ. א] [כ. א] ופירוש
הר"ש [ד"ה הנדר]
והר"ן [ד"ה הנדר]:
(*) פירוש, שחייב משום
שמוציא מן [ר"ן] שם ד"ה
והמקומות:
ה. סמ"ג סוף לאון
רמב"ם סוף הלכות
נדרים:
ו. רמב"ם סוף הלכות
נדרים ומציא ראה
שנאמר [הה"ל קמא, יח]
נדר לה' אשלו. וכן כח
סמ"ג:
ז. נרימא שם דף ט' ע"א
וכלשנא נחמל רש דף
י' ע"א כי קאמר רבי
יהודה נדנדה נדר לא
אמר וכו' ופירוש
הר"ש [שם פ"א סימן כ]:
ח. שם [בגמ'] [נדרש]:
ט. טור עמוד ש"א:
ע. הר"ש שם:

רג (א) אף על פי שמקיימו נקרא רשע. פירוש כיון שאינו
מבקש להחמיר, והאי נקרא רשע הוא דברי שמואל נדרים
(דף כ"ב ע"א), והאי נקרא חוטא הוא נרימא (שם דף ע"ב).
והטור [עמוד נט] הביא שניהם. וקשה למה חזרה הנרימא דהוא

חוטא והא אפילו רשע הוא ווא"פ
דילוף לה מפסק וכי חמל לנדר
לא יהיה כך חמל [נדרים כ. כג],
קשה אקרא גופיה כן, דהא גם
שמואל יליף מקרא דהוא רשע, וכל
שכן שקשה על השו"ע, שהביא
בלשון זה נקרא רשע ונקרא חוטא,
למה הוזכר כלל חוטא כיון שעשאו
רשע. ונראה לי דיש חילוק בדבר,
דאם יש לו פתח להחמיר ואינו ממיר
נקרא רשע, ואם לא מלא פתח
עדיו, כדלשון [שם] דף כ"ג
[ע"א] דרבנן הוי מעריץ מאד בשביל
רבי שמעון בר רבי שלא מלאו לו
פתח, ועל זה אמר דמכל מקום
נקרא חוטא כל זמן שנדרו עליו,
כן נראה לי נכון: (ב) פנקסו

הלכות נדרים

סימן רג

איזו נדרים משוברים ואיזו הם מגונים. וכו' סעיפים:

א. אל תהי רגיל בנדרים ב. כל הנודר (א) אף על
פי (ק) שמקיימו נקרא רשע (ק) ונקרא חוטא:
ב. א. איחר אדם נדרו (ב) א. פנקסו (ק) נפתחת:
ג. הנודר כאילו בנה במה בשעת איסור הבטות
והמקיימו (ק) כאילו הקריב עליה קרבן י. שמוב יותר שישאל על נדרו ב. [והני
מילי בשאר נדרים] א. אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהם אלא מדווקא:
[הנה] (ג) ג. [דף] (ה) וכן אם (ג) נשבע על איזה דבר לא ישאל עליו אלא מדווקא:
ד. [א] [ה] צריך לזכור שלא ידור שום דבר [ו] ב. ואפילו צדקה אין מוב לידור ב. אלא
אם ישנו בידו יתן מיד ואם לאו (ד) ב. לא ידור עד (ד) שיהיה לו פ. ואם פוסקים
צדקה וצריך לפסוק עמהם ד. (ה) (ק) יאמר בלא נדר:

נפתחות. בטור [עמוד נט] צ"ל ירושלמי [נדרים פ"א הלכה א] דרש לה מקרא [משלי כ. כה] דואחר נדרים לבקר, ומציא [טור שם] קודם
לזה דרשא אחרת כל שמחמיל לנדר פנקסו מתבקשת, ואחר כך מציא דרשא זו שהעמיק [ש"ע] כאן, בשם דבר אחר. ונראה דליכא בין
הנהו דרשות פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה ריש חולין [ג. א] דרבי מאיר סבירא ליה טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, ורבי יהודה
סבירא ליה טוב מזה ומזה נודר ומשלים, דהדרשא ראשונה סבירא ליה כרבי מאיר על כן אמר חייב שעושה נדר מבקשין בפנקס מעשיו
אם הוא כדאי לכך. דהיינו אם הוא בר הכי שיקיים מה שנדר, והדרשא השנייה סבירא ליה כרבי יהודה דטוב שידור, ואין עונש אלא
על שאינו מלא חייב, ועל כן אמר איחר נדרו פנקסו נפתחת, פירוש פנקס שעונויו סדורים שם נפתחים עכשיו לשלם גמולו, כההיא
[שם ג. א] דנפל חורא מדר סינא: (ג) וכן אם נשבע ב. שם במדרכי [שענויות רמו משת] הטעם שיש גאונים סבירא להו דלשבעה
אין מועיל המרה: (ד) לא ידור עד שיהיה לו. פירוש, דסלקא דעמך דכל שאין לו מכל מקום יקבל עליו אם יהיה לו, כדלשון

ערך אחר למהריק"ש

רג ספ"א בנדרים. וכל שכן בשבועות אפילו יקיימו: ספ"א: שמוב יותר שישאל על נדרו ב. אלא בשבועות מלווה שלא ישאל עליה: בסוף [נדרים הקדש].
לשון הרמב"ם פרק ד' מהלכות נדרים [הלכה ז'] וכשם שנשאלים על נדרי האיסור וממירם אותו, כך שנשאלים על נדרי הקדש וממירן אותו, בין נדרי קדשי בקדש הית
בין קדשי מזבח, ואין נשאלין על התמורה, וכשם שהאב או הבעל מפר נדרי איסור כך מפר נדרי הקדשות הדומים לנדר האיסור. ועיין סימן רנ"ח דין ו' לפנים, ועיין ריש סימן
ל"ה [נדרים] [לסוף], ועיין סימן ע"א דין מ"ח:

הגהות רעק"א

רג א. [ש"ע ספ"א ב] אב"ד נדרי הקדש מצוה לקיימן, ונודרי נדקא, עיין [א] [נפ"ה א] ונקרא ב. נדרים ע"ז ב. [ונבאר הגולה אות ג טעות סופר]:
[ב] [נפ"ה ב] איחר ב. ירושלמי [נדרים] פרק א' [הלכה א] והביא הר"א ש
[שם] בפרק א' [סימן ח]: [ג] [נפ"ה ג] והני מילי ב. [שם] ג"ט א' ועיין ר"ן

[שם] ד"ה תרומה ב. [ד] [נהגה] וכן אם ב. עיין רא"ש [שם] ריש פרק ג' סימן ב' [שכתב] ועוד כתב [הר"ף] דלא מודקקי רבנן לשבועות ב. וכן היה
מחמיר ב. ואף שאינו מצד הדין כמו שכתב הר"א שם וכל אלו חומרות ב. וכן כתב המדרכי [שבועות רמו משת], מכל מקום כתב שיש להחמיר כמו שכתב
סוף פרק המדיר [נכתוב עו. ב] דיל חזי אי איתשיל ב. וכמו שכתב [תהלים טו. ד] נשבע להרע ולא ימיר, ובפרק השולח [גיטין ל"ד ע"ב ל"ה ע"א] נמנעו להשביעה
וכיוצא: [ה] [נפ"ה ד] צריך ב. עיין בבאר הגולה [נאח ז] וכן הוא סתם מתניתין שם [נדרים ט. א] כנדרו כמו שכתבאר שם: [ו] ואפילו ב. אלא ב. כנודר
לעיל וכמו שכתב שם [י. א] ר' יהודה לטעמיה ב. וזהו שכתב [ש"ע] ואם פוסקין ב. וכן בהלל שם [ט. ב]:

פתחי תשובה

רג (א) יאמר בלא נדר. עיין ש"ך [סיף ד] שכתב דר"ל שיאמר כן בפירוש
וכן כתב בש"ח דף ק"ח ע"ב [שער האוהות] אות ש, דיה כתב בטור] וע"ש
עוד [ד"ה חומר] איך שיש לזכור:

לסינא, [שם ס"ק ב]. (ג) נשבע. דנשבעה כמיז לא ינקה, ולכן יש מחמירין בשבועה דאין לה המרה כדלמא בטור וכו' סימן ר"ל, [ש"ך ס"ק ג].
(ד) שיהיה. פירוש אפילו אם יראה לקבל עליו שיתן לכשיהיה לו גם כן לא ידור, אלא ימחין עד שיהיה לו ואלו יתן בלא נדר, ט"ז [ס"ק ד]. (ה) יאמר.
לזנו לומר שיאמר בפירוש בלא נדר, אלא אין פירוש שיפסקו סתם ולא יאמר שהוא עושה משום נדר, דאף אם פוסק סתם הוי נדר. פרישה, [ש"ך ס"ק ד].

גליון מהרש"א

רג [א] [ש"ע ספ"א ד] צריך לזכור שלא ידור שום דבר ואפילו צדקה אין מוב לידור. עיין במדרכי רשב"א ריש חולין ד"ה רבי יהודה, כתב בסוף
הדיבור אלא נדר לעניים מלווה ומזונה:

אוצר מפרשים

רג א. [ש"ע ספ"א ב] איחר אדם נדרו ב. לא ידעתי אמאי מביא המחבר דרשה שניה
שבירושלמי [נדרים פ"א הלכה א] ולא הדרשה ראשונה מתחיל אדם לנדרו ב. דכן
איתא נמי ב"ש דידן ריש פרק ג' נדרים [כב. א] אילו ידעת דפתחי פנקס ב. וכמו
שכתב בב"י [עמוד נט ד"ה ירושלמי]. ובטור [עמוד נט] הביא שני הדרשות. ובפרט לפי
מה שכתב ה"ט ס"ק ב' בהדרשה שניה סבירא ליה כרבי יהודה דטוב מזה ומזה נודר
ומשלים עיין שם, ועל כרחך דהיינו כלישנא קמא בנדרים דף ט' [ע"א] דרבי יהודה בנדר
איירי, ואם כן לדידן דקיימא לן כלישנא בתרא דרבי יהודה דוקא בנודר איירי ולא בנודר,
פשיטא דהוא ליה למחבר למנקט הדרשה הראשונה, וע"כ כעת: [נחת צבי]
ב. [שם ספ"א ד] ואפילו צדקה אין מוב לידור וכו'. ואם הוא נודר כדי להיות מעשה
אחרים מצוה הוא. הרב מהר"י מטראני בדרשותיו משם רבינו האר"י זצ"ל, ע"ש
דף קנ"ב ע"ב:

הגהות והערות

רג א. עיין דרשה אות כ
שכתב "פומתין אותו ומוציא
למוציא אף שהוא חוטא
ורשע":
[ב] וכן הגיה הגר"י שפרס
פלקוט מפרשים כ"ח:
[ג] נוסף ממחברות אמ"ר
מע"א:
[ד] לפניו צריך לא מלאו,
ועיין בערות על הטור
השנים ריש סימן ל':

סוגיית הדף

י. מוספות בריש חולין דף כ' ע"ב ד"ה אגל מהא דידר יעקב נדר וכו' [בדאשית כח, כ] וכדאיתא בבראשית רבה [מפרש ע אה כ] וידר יעקב נדר לאמר, לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה. וכתבו סמ"ג [עס]: יא. מומרא דרב גדול אמר רב נדרים סוף ח' (ע"ב) [ע"א] [מאה] דכתיב בפסלים קיט, קיט: ראש נדרים [עס]: יב. הראש"ש שם בפסוקים וכתב [הטור עמוד עב] ועל זה אמרו [אבות פ"ג משנה יח] נדרים סיג לפרשיות: יג. כל הסעף רשון הרמב"ם סוף הלכות נדרים [יג, גימ'ג] מעבדא דשמועין הלדיק מיר דף (י') [ד] ע"ב ומשנה דלכות [עס] נדרים סיג לפרשיות: יד. תנא הכסף משנה שם [הגהה ד] עלה טובה קא משמע לן והם נדרים ראויים אליו ו': רד א. לשון הטור וריש הסימן ממנה נדרים דף י' ע"ב ובגמרא שם דף י"א ע"א. (ומשנה) [ומגמרא] ריש פרק ג' [דשטות כ, ב]. וגמרא שם [נדרים] דף י"ד ע"א: שם יג, א; ב. ראש נדרים שם ב, א ד"ה בל: ג. באוקימנא דרבא שנועו דף כ' (ע"ב) [ע"א], וכן כתב הר"ן בריש פרק ב' נדרים יח, א ד"ה אמר: ב. רמב"ם נדרים א, א:

ה שרי ליה לצינדר בו. מיהו אפילו נדנור צעלמא שאומר אשנה הוי עליה חיוב נדר, כדלקמן סימן ר"ג סעיף ב', וכן פסק רבינו ירוחם נמי י"ד ח"ג [קח, ג] והסמ"ג [לאין רמב] דף ע"א סוף ע"ג ושאר פוסקים: ו מצוה לישבע בו. אע"ג דשנועו אינו חל על דבר מלוא כדלקמן סימן רל"ט [סעיף ד], מכל מקום שרי ליה לאינש לורוחיה נפשיה, ש"ס [נדרים כ, א]:

רד א בדבר הנדור. לאפוקי בדבר האסור כדלקמן ריש סימן ר"ה: ב כבר זו ע"י בקרבן. וכל שכן אם אמר קרבן עלי ככר זה, וכן הוא בזה"ל ריש נדרים: ג יאמר ע"י בו, ולא אמרינן דכיון לדבר האסור משום דאסור דלקמן סימן ר"ח [סעיף ב]:

ה י [י] בעת צרה מותר לנדור: (ה) ה האומר אשנה פרק זה וירא שמא יתירשל בדבר ה שרי ליה (י) (י) למינדר לורווי נפשיה וכן י אם יתקפו יצרו ויעבור על איזו מצוה ממצות לא תעשה או יתירשל מקיום מצות עשה ו מצוה לישבע ולדור כדי לזרז עצמו: ז י מי שנדר נדרים כדי לבונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריו ומשובח כיצד מי שהיה זולל ואסר עליו חבשר שנה או שנתים או שהיה שונה ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה או אסר השכרות לעולם וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבהל לחון ואסר על עצמו המתנות או הניית אנשי מדינה זו [י] וכן מי שהיה מתנאה ביופיו ונדר בנויר וכיוצא בנדרים כולם דרך עבודה לשם הם ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים [אבות פ"ג משנה יג] נדרים סיג לפרשיות י ואף על פי שהם עבודה לא ירבה אדם בנדרים איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם בלא נדר:

סימן רד

דין המתנים בנדר. ובו ד' סעיפים:

א (א) (א) עיקר נדר האומר בתורה הוא שיתנים א בדבר (א) הנדור כגון שאומר ב כבר זו ע"י (ב) בקרבן (ב) או שאמר ג יאמר עלי כבר זה (ג) או שאמר כבר

הנדר דבזה אין התפסה, ודין הראשון הוא התפסה בנדר, גם הר"ן בריש נדרים [ג, א ד"ה בל] כתב דעיקר הנדר אם אומר זה עלי אסור וכן כתב בריש פרק ב' [יה, א ד"ה אמר]. ומו"מ ז"ל [ב"מ עמוד שג דבור ראשון] כתב בשמו דזה לא הוה אלא יד, ולא דק. וגמרא דדברי הטור נכונים דאקרא קאי דלמר [נמנדר ג] איש כי ידור נדר, ודרכינן [שם יח, א] עד שידור בנדר הנדור, דהיינו שיתלה איסור

ע"י א"ה אמהריק"ש

ריש שפתי: האומר לנדר נפשיה ונפשיה פרק זה עליו לנא קודם, נדרים ח' א':

רד ריש שפתי א עיקר נדר. כלומר, נדר איסור: בבבא בעלמא נדר מלוא מהני, הר"ן נדרים ח' א' [נדרים עליו להשמיט]. וראיה מיעקב ע"ה ומשכיל:

ביאור הגר"א

[ד] [נפשיה ח] בעת בו. בראשית רבה פרשה ע' [אח א]: [ח] [נפשיה ח] מי בו. עיין באר הגולה [אח יג], וכמו שמבאר והולך, וכמו שכתוב שם [נויר ד, ב] כמין ירבו בו:

רד [א] [נפשיה א] עיקר בו. נדרים י"ב א', י"ד א', מנא הני מילי בו. שבעות כ' ב' אמר לך רבא תריץ בו, ועיין רא"ש [בפירושו] ריש נדרים ד"ה כל כנוי בו: [ב] או בו. [נפשיה ח] א' איסוריה דאיסור בו: [ג] או בו וכן אם בו כזה אסור. רצונו לומר אף שלא הזכיר אכילת בשר ושתית יין, הרא"ש ריש פרק ב' נדרים [סימן א]. ועיין רא"ש בשבועות שם [ע"ב] ד"ה תריץ בו והכי דמי מתנים בו. ועיין חוספות שם ד"ה אלא בו. ועיין מה שכתבתי בסימן רל"ט סעיף ט' [ס"ק כג]:

באר היטב

(ו) לצינדר. מיהו אפילו נדנור צעלמא שאמר אשנה הוי עלי חיוב נדר, ש"ך [ס"ק ח]: (ז) לישבע. אע"ג דשנועו אינו חל על דבר מלוא כדלקמן סימן רל"ט, מכל מקום שרי ליה לאינש לורוחיה נפשיה. ש"ס, [שם ס"ק ו]: **רד (א) הנדור. לאפוקי בדבר האסור כדלקמן ריש סימן ר"ה, [ש"ך ס"ק א]: (ב) בקרבן. וכל שכן אם אמר קרבן עלי ככר זה, [שם ס"ק ב]:**

ג'יון מהרש"א

רל"ט ס"ק כ"ח מנה כל המקומות שזכר דיני מירוח בשו"ע: **רד [א] [נפשיה א] עיקר נדר האומר בתורה הוא בו. דברי הכ"י סוף סימן זה [עמוד שי ד"ה ומה] תמה עליהם המוספות יום טוב פרק א' משנה ד' נדרים ד"ה רבי מאיר אומר. ועיין בב"י סימן ר"ה [עמוד שי ד"ה כהן] וסוף בשו"ע שם סעיף ב', ועיין שער המלך פרק ע' הלכה ע"ו מהלכות אשמות:**

אוצר מפרשים

דההיא בקרבנות אבל צדקה מותר, לא משמע מלשון ספר האגדה שכתב דהא על כל נדרים מייחזי ליה, ומוזה מוכח דעל הכל קאמר. ומה שחירץ עוד דסברי יש מפרשים כמדרש [ויקרא רבה פרשה לו אח א] דנענש יעקב אבינו ע"ה כדכתיב [בראשית מח, ז] מותח עלי רחל, לא נהיר, דההיא על שאיתר נדרו. ואם כותנו דיש מפרשים סברי על דרך המדרש מטעם אחר, אינו מחזור כלל. ולכל התירוצים של מהר"ם מינץ ותירוצי הרב נכנסת הגדולה דבקרבנות בעת צרה אסור, או דיעבד אבינו ע"ה נענש על זה, קשה מהכתוב [תהלים סו, י"ח] אבא ביתך בעולות אשלם לך נדרי אשר פצו שפתי דובר פי בצר לי, ואין להאריך ודוק כי קצותי:

והמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין וקשיא לך הא דגרסינן בסנהדרין פ' כסן גדול (דף כ"א) אמר מר זוטרא ואי חימא מר עוקבא בתחלה נחמס תורה לישאל בכתב עברי ולשון הקדש חזר ונחמס להס בימי עזרא בכתב אשורי ולשון ארמי בררו להס ככתב אשורי ולשון הקדש וכו' והיה להדיוטות ככתב עברי ולשון ארמי מאן הדיוטות ח"ר חסדא כותבי. מאי ככתב עברי ח"ר חסדא ליבואה. תיבא ר' יוסי אומר רבאי היה עזרא וכו' ואף על פי שלא נחמס התורה על ידו נשתנה הכתב על ידו שנאמר וכתב השטון וכו' ר"א בכתב זה יתנה תורה לישאל וכו' רשב"א משום ר' שמעון בן פרטא אמר משום ר' אלעזר המודעי ככתב זה לא נשתנה כל עיקר וכו' הא למדנו דהוי פלוגתא דתנאי אם יתנה תורה בכתב אשורי או בכתב עברי דרבי יוסי סבר בכתב עברי יתנה וכן איכא חנא בספרי דס"ל הכי ומאי וכתב לו את משנה התורה דעמיד להשתנות וכן מ"ז ואי חימא מר עוקבא ור"ה הכי ס"ל והך תנאי סבר בכתב אשורית יתנה התורה. ובדקנו בכתב עברי הנמצא היום ביד הכותבים בכתב ס"ת שלהם ולא נמצא שם"ס וסמ"ך לריבין לעמוד בנם ולא בשום אות זולת העי"ן שהיא כמו משולש סתום וליבא למימר שהכתב עברי עלמו נשתנה חזאן שאין לנו לעמוד כן מסבירא. וכו' דאלו הכותבים מחזיקים במאות קריאת התורה והספרים שלהם קדומים וגם לא הלכו בגולה ולא סירקו מכילי אל כל דבאן בארץ ישראל ספרי כותים נמצאו וכאן היו. וכו' שהרי מטבעות הרבה של חז"ל שקל נמצאים היום וכתוב בהם ככתב עברי והוא אשר לכותבים בלי שינוי וא"כ קשיא דרב חסדא דדר"ח ולא יתח' לן לפרושי דמילתא דמר זוטרא ואי חימא מר עוקבא קמפיש ולא ס"ל דא"כ לא הוה אמר הכא בפשיטות דהא אמר ר"ח מ"ס וסמ"ך וכו' וה"ל להלמודא לאקשוי מיהא ולתדנאי. וליבא לפדושי נמי דלסימנא בעלמא נקט מ"ס וסמ"ך כלימא אותם האותיות שבכתב עברי העשויות כמ"ס וסמ"ך שבכתב אשורית בנם היו עומדים חדא שאין באותיות העברי שיסיה רבוי לעמוד בנם חלל עי"ן לבד ואמאי נקט תרתי לסימנא. וכו' דאי לסימנא מאי פריך בריש פ"ק דמגילה לר' חייא בר אבא דאמר מנא"ך לופים אמרוס והכא נמי מאי מייתי לדרב חסדא לענין פתוח שעשאו סתום כיון דמ"ס וסמ"ך גופיהו לאו בנם היו עומדין וא"כ הדרה קושין לדוכתא. וכו' קשיא דפריך בכל דוכתא מדרב חסדא בפשיטות כאלו הוא דבר שאין עליו חולק וכו' ואי חימא מ"ע ור' יוסי דנמוקו עמו ותנא דסיפרי טלכו ס"ל בכתב עברי יתנה תורה וא"כ לא היו עומדין בנם. וכו' קשה להני תנאי ואמוראי שהכתב שיתנה בו התורה נשתנה לגרופותא טליי האי עד שסיו משמשים בו באיגרות ובמטבעות וכל דבר שאין בו קדושה כלל והניחו להדיוטות ולא עוד אלא שאינו מטמא את הידים כדמיתא פ"ק דמגילה וסכתא שנתחדש ע"י המלאך וכתב בו עזרא את התורה יש בו כ"כ קדושה שהוא מטמא את הידים ואסור לזרקו ולהשתמש בו ב"ב שאין בו קדושה. ועוד קשה שהרי סודות גדולות מקובלות איש מפי איש בליור האותיות וכליור השמות ותלויים בהם הרים גדולים וחוצרו ספרים רבים כזה מכמה שנים והאורים כולם הם באותיות אשוריות ולא בעבריות. והנה בספר הבכיר לר' נחמיה בן הקנה יש כמה סודות בליור האותיות וכן בספר הוסר לרשב"י וכן בספר חלקים ורבים כאלה. ודוחק גדול הוא לעמר שכל זה כנגד סברת ר"י דנמוקו עמו או שנאמר שכל אלו הסודות היו בכתב שנתחדש אבל בכתב עברי אין סוד בליורן וסיה מן הראוי שתתן התורה בתחלה באותיות שהסודות האלה תלויין בליורן. סוף דבר אין דעתי מקבל וסובל שיסיה שום חנא או אמורא סובר שזה הכתב האשורי נחדש לגמרי בימי עזרא. אלא ק' הם האעתן של דברים כי עשרת הדברות הכתובים על הלוחות לכ"ע היו בכתב אשורית ובה אין חולק כלל והיינו דמ"ס וסמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין וזה הכתב לא היו מכירין בו אלא מלכא השרא ובזמן שקבל מרע"ה את הלוחות למדורו האותיות וליורין וסודותן ומיד נתן את הלוחות בחור הארון ולא ילאו משם ונגזר בימי ירמיהו הכהן ולא ראש אוחס אדם ואפילו חימא שראו אותם בזמן מתן תורה לא היו יכולין להסתכל בהן כי המכתב מכתב אלסים שאפי'

בפני

ותנבם בו עשם שנייה דקו"ל הויאם גט ואין עמה כתיבה גובה. וכו' דבזמן השמד הוצרכו לקרוע כדאיתא בפ' המקבל אפ"ג דהאידנא השמד בעל מ"מ נכחו לקרוע בכתחלה וכן מצינו בתקיעת שופר הנהגה לתקוע אחר הקריאה מפני השמד ואפ"ג דבעל השמד לא בעל המנהג ושייטעם ככתב מהר"ר ישראל ז"ל. ואי נחדש לי טעם אחר וסוף כי לריך להאריך כוונ"ן וכל אותם הדקדוקים שנאמרו בגיטין דאי כתיב ליק בעל גופיה או דכתיב ליה סופר מפומיה ואסא בעל ומערער ואמר דלמא הוא דפסלינא ליה בסי דקדוקי ולקלקולא אחכוותיה ומש"ס קרעין ליה כי היכי שלא יבא ליד הסבל ויפסול אותו בחדש הדקדוקים שאינם מעבדים מן החורה ויאמר להם נחמנוכי ולא השא לאתחלה בשהי גיטא ואפילו לדעת האומרים נשאת לא תלא משום הני דקדוקים מ"מ איכא לכו"כ"ש לדעת האומרים נשאת תלא ולפיכך קרעין אותו והבעל בעלמו יודע שנאמר הכהנים לא יבא עוד הגט לידו ולא יכול לפסולו הילכך גמר ומגרש לגמרי ולא יתכוין לקלקל או לא יגרש כלל כיון שיועד דשוב אינו יכול לקלקל ומפני חששא זו נהגו לקרוע הגט כדי שיתחשק ממנו הסבל ומכאן יפה הוא וכן אנו מוכינן במאריס. והנהגה לע"ד כתבתי:

תתפב (תמז) שאלת ממני על: ענין הדקדק איזה יותר הנון לומר הרי עלי ק' לדקדק או הרי זה דקדק או לתת אותה בלא קבלה:

תשובה לא הוצרכה ישאל דבר זה אלא משום הא דמיתא בגדרים (דף ע') עוב אשר לא תדור וכו' עוב מהז ומזה שאינו נודר כל עיקר דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר עוב מהז ומזה נודר ומשלים ואמרין עלה בנמ' בלישנא בתרא אפי' חימא ר"י כי קאמר ר"י בגדש אבל בגדר לא קאמר ולשום הני לישנא אפילו לר"י אסור לנודר אבל נדבה עומד וכגונא דמפרש הלמודא ר"י לענייניה דאמר מביא כבשחו לעזרה ומקדישה וסומך עליו ושופעה ועעמא משום דילמא אחי בה ידי תקלה כדאיתא בגמרא וקשיא לך הכא נמי אם נדר הוא כנון דאמר הרי עלי איכא למיתש דילמא אחי ידי תקלה שיעבור בכל תאחר דהא קיימי עניים ואפי' לדעת הרשב"א ז"ל חיישין שמה יעברו ג' רגלים ולאלתר איכא עשה והיינו דאמרין ודקדק מחייב עליה לאלתר דהא קיימי עניים. ומכאן טעמא נמי אמרת דאפי' בלשון נדבה נמי לא דאיכא למיתש לכל תאחר. אבל כד מעיינת שפיר תשכח דאין הדברים אמורים אלא בגדש ונדר שאינו מקיים בה מלאה כגון קרבנות שאינו מחויב בהם מן הדין אלא עתה באל להחייב דבשבי פליגי ר"מ ור"י אבל נדקא הוא מלות עשה שהוא מחויב בה ומנין שתבעין לקיים את המלות לזרזי נפשיה דכתיב כשנעתי ואקיימה לשמור מפעני דקדק לפיכך אם רואה עלמו מתרשל במלות הדקדק מלאם עליו לומר הרי עלי כך וכך לנדקא כדי לזרזי עלמו ולא יכול לחזור בו או שיאמר הרי זו לנדקא. ואם רואה עלמו זרזי ונשכר במלות הדקדק אז עוב לו שיתן אותה בלא קבלת נדר או נדבה. או איכא טעמא אחרתא בנדקא שהרי לא סותר הכסיון במלות מן המלות אלא במלות נדקא והאומר סלע זה לנדקא כדי שיחיה בני ס"ז נדקא דכתיב ובהננוי נא בואת וסמעשר היינו לנדקא ועעמא דמילתא משום תקנת העניים. ואם הסכיון שהוא אסור מן התורה דכתיב לא תנסון וכו' היתיר הכתוב מפני תקנת העניים בגדר שאינו אסור אלא משום דילמא אחי ידי תקלה אפי' דין שיסא מותר מפני תקנת העניים. הילכך כל א' מן הלשונות אשר שאלת הוא הנון ועוב מפני תקנת העניים ולפיכך אינו אומר שאם היה לפניו דיור ואמר כדרי כשרים זה עלי ס"ז נדקא כיון דאפסיקא הלכת' דיש יד לנדקא שגם הכשרים מודיין מעות לנדקא דכתיב כשנעתי ואקיימה וכו' ודוד כשר היה. וכתבו המפרשים ז"ל שאם היה ספר לפניו ואמר כדדבת כשרים ספר זה או פרק זה חייב ללמוד אותו ספר או אותו פרק דהוי כשנבע ללמוד אותו כי אין סוכנו לשבועה אלא לזרזי עלמו וכן הוודיין בעת ההיא כאשר עשה יעקב אפ"ה גם כן מותר שאין אותו נדר נדר גמור אלא נדבה וקדושה. והנהגה לע"ד כתבתי:

תתפג (תמז) שאלת עלה דהא דאמרין במ"ס שבת מ"ס

הערה נא

לכאורה להר"ן דף ח' ד"ה והלא דשבעה לקיים המצות חלה לענין זג יחל ורק מקרבן איממעטא, הרי נמלא שאיכא גם שבעה כשרים, ואין לתרץ כהר"ש שכתב דכשרים אין גשבעין כלל ואע"ג דגשבעין לקיים את המצות הריא לאו שבעה היא אלא לזרזי בעלמא, דהא סובר דשבעה גמורה היא המחייבת אוהו בלאו דכל יחל. ולריך לומר דלכן כתב הר"ן לתרץ זה הריא שבעה לא מיקרי נדבה שדרי כזר הם מחוייבין לקיים את המצוה, ולכאורה לא מוכן תירוץ דהכי דבגשון כנדבותם אולי לא שייך זה, שבעה החיוב לקיים את המצוה, אף שלשבע ליכא חיוב אלא היחר כלשון הגמ' דשרי ליה לאינש לזרזי נפשיה, יכן הוא לשון הרמב"ם פ"א משבעות ה"ג שלא כתב ומלא אלא רק ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה, וגם מפורש זה בפ"ג מנדרים הכ"ד אחר שכתב לעיל מה מי שגדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולחקן מעשיו ה"ז משובח. כתב ואע"פ שהן עבדכ לשם לא ירבה אדם כנדרי איסור ילא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר וכן איתא בפ"ג סימן ר"ג, ואף שכתב זה כנדרי איסור לשם שמים מסתבר שכמו כן הוא להר"ן בשבעות לקיים מצוה מאחר שג"כ חיילא השבעה וניתוספת עליו איסור לאו מה שלא היה עליו בתחלה שהוא רק היחר ולריך למעט, והרמב"ם שלא כתב זה בשבעות לקיים מצוה אלא כנדרי איסור לכוון דעותיו ולחקן מעשיו, אולי הוא משום דסובר דלא חלה לקיים מצוה כלל, דלכן אין לו למנוע מלישבע לזרזי נפשיה, דלא אפשר להיות תקלה מה מאחר דלא ניתוסף מה שום איסור עליו, ולריך גם לומר שהרמב"ם סובר דאף איסורא דעשה ליכא ילא בקצוה"ח סימן ע"ג סק"ה שכתב דנראה לו דאף הרמב"ן מודה שאיכא איסורא וכוונתו לאיסור דאורייתא דעשה דהרי מוכיח מהא דגשבעין לקיים את המצות מנשבעתי ואקיימה דאם ליכא שום איסור היה זה לשוא, הא לרמב"ם איני אפי' איסור עשה, וכן סובר גם הר"ש דכתב הריא לאו שבעה הוא אלא לזרזי בעלמא, וקושיתו איך מותר לישבע דהוא משוב דאיכא עכ"פ זרוז בזה וז"ע דברי קצוה"ח. אך אולי מלשון הרמב"ן לא נקרבן ולא למלקות שייך קצת להוכיח. אבל להר"ן שניתוסף עליו עשה דכל היואל מפיו יעשה ולא דכל יחל הרי אפשר לצא לדי תקלה דאם ח"י לא יקיים המצוה הרי יעבור עוד איסור עשה ולית נוסף על מה שעבר על המצוה, אך שמי"מ מותר משום דלזרזי נפשיה עדיף ואין לו לימנע מלזרזי נפשיה להמליך בשביל חששות רחוקות דתקלה אחרי שכוונתו היא אדרבה לשם שמים יש לו לבטוח שלא יבא מזה תקלה ח"ו, מי"מ ודאי אין לו להרבות אף שבעות כאלו, וכ"ש שליכא חיוב, מי"מ לשון נדבותם אולי לא שייך דהרי כשנשבע אינו זה לחשיבות נדבה אלא בשביל יראתו שלא יקיים חובתו, אבל הרי שייך על זה לומר כנדרי כשרים על השבעות שנשבעין

אבל במונחת בהמה נקבה הוא ודאי שלמים אף שאין כרשעות כל כך דהא בבהמה נקבה כשהיא תמימה ליכא אלא שלמים דלכד"כ שיותר תמיר דאיכא מעילה, הא כיון שהיא תמימה הא אסור להקדיש לבד"כ כדאיתא בתמורה דף ז', ואף שאמר כנדרי רשעים היינו רשעים בעניני נדרים ולא בשאר איסורין.

הערה נ

הנה מנהג כו"ע לנדור צרכים עוד מכמה דירות בש"ת לנרות צי"כ ילהסקה לחמם ילכל הצרכים וצדירות דמאות האחרונים נהגו גם לנדור מי שפולה לתורה וכן נהגו לנדור כשחכירין נשמות ומפורש כן בפ"ג סימן תרכ"א סעיף י', וכן נוהגין בכל המקומות לנדור צרכים לזרז עניים, והוא מטעם שהנהיגו זה בהסכמת חכמי הדורות לזרז נדקה צין לעניים צין לצי"כ"ג שאם היו אומרים בלא נדר היו הרבה אומרים ולא משלמין אח"כ צימי החול, שא"כ נמלא שגם לכשרים איכא אופנים שרשאי לנדור, לא מיקרי זה כנדרי כשרים כיון שבעלם הוא אסור אך שהתירו לזרז אף שהיא עשיית איסור כהא דעת לעשות לה' בפרי תורתך, וגם סמכו על מה שיתבעו הגזאים ממנו מה שגדר שלכן אין לחוש לשכחה וגם אין לחוש לחזרה שלא יראה לקיים מפני הצי"ה, דהא אם היה אכסור דרי לא היו לריכין לנדור ייהיה אסור לומר בגשון נדר אלא היו לריכין להתנות בלי נדר. ונראה פשוט שאף אם אחד יודע שנפשו שישלם תיכף אחר שבת וי"ע מה שיאמר אף כשיחנה בלא נדר נמי מוכרח לומר סתם שהוא ממילא מחוייב כנדרי ממש, דהא לומר צרכים שהוא בלא נדר הרי ייהיה זולל דכולן יאמרו כן שהרבה מהם לא ישלמי ויהיה הפסד להלדקה שבעה זה הרי ראו קדמונינו להתיר לנדור ומוכרח לומר סתם שהוא נדר דמה שיחשיב בלבו שהוא בלא נדר הרי הוא דברים שבלב מאחר שהולך לומר סתם שהוא להצנח כל השומעים שהוא לנדור, וכשלא יאמר כלום אף שדעתו לשלם פשוט שאסור שיכשיל את הרבים שיאמרו שהוא אינו רוצה ליתן שגם אחרים ילמדו מה שלא ליתן שלכן מוכרח גם הוא לומר סתם שיתן כך וכך שהוא מחוייב צדין נדר, ויהיה עליו חיוב לשלם תיכף ולסלק מעליו חיוב נדר שלו אף באופן שליכא כל תאחר מהאיסור לנדור.

ועיין בריע"א שאיכא מקומות שאין נודרין צרכים צביה"כ אלא צרי"ה וי"י שהיו כבעת לרה שמוחר כדילפינן מנדרא דיעקב באגדתא, אבל איכא מקומות שנהגו לנדור גם בכל שבת וי"ע מתרי הטעמים שכתבתי.

תשובות

יורה דעה

והנהגות

שעז

סימן תעה

שאלה: משולח כאן לאסוף כסף ורוצה לקחת מההכנסות לעצמו אחוז גבוה מאד ושאל אותי אם זהו גזל.

הנה מה שנהגו שהמשולח לוקח לעצמו חלק, זה ודאי מותר כיון שזהו טובת העניים שאם לא יקבל שכר טירחה כפועל לא נמצא משולח, ועיין בערכין (ו:): בהא דרבי ינאי יזיף ופרע משום דניחא להו לעניים, וגם כאן ניחא להו בכך, וכבר נהגו כן שמקבל בשכרו אחוזים וזה ממריצו לפעול. והיום אם נותן רוב הכסף שאוסף למוסד כשהוא גופא נצרך נחשב הוגן.

מיהו הגותנים לא מתכוונים שיהא רובו למשולח, ובפרט כשגובה נתינות גדולות ודאי כוונתם שעכ"פ חלק הגדול ילך למוסד, והמשולח כאן שרוצה יותר מהרוב לעצמו מרמה הוא את הציבור והוי גזילה, ורק בנתינות קטנות יש לומר דלא איכפת להו אף שרוב הכסף לו, אבל בנתינות חשובות צע"ג הלוא הוא עובר על דעת בעה"ב והוי גזלן כמבואר בב"מ (עח:): והיאך נכשלין באיסור גזל.

וזכורני שמרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) רצה להמליץ על מוסד הצלה פלוני, אבל לאחר ששמע את סכום האחוזים שהשליח יקבל אמר "אני ממליץ רק על המוסד ולא על הצדקה למשולח" וסירב לחתום, אבל הפצירו בו שהסכום שמקבל השליח נחשב היום למעט מאד, ובלעדו לא יתקיים המוסד, שלא ימצאו שד"ר אחר, ומרן זצ"ל הסכים לשליחות, רק עדיין פקפק מאד על המלצתו אם הוא יתן ידו לכך.

ולפי זה על המשולח עצמו ליזהר בסכומים גבוהים עכ"פ שלא יעבור על דעתם ויהא הכסף גזל בידו, וביד הקב"ה לעזור לו ולסייעו באופנים אחרים שיהיה פרנסתו בהיתר ולא באיסור, וע"כ ראוי לו לקצוץ בפחות, שבאופן זה חשיב גם לדידיה שליחות מצוה שגם הוא מוותר, ושלוחי מצוה אינם ניזוקים.

ודע דיש שמותר לר"מ או למזכה הציבור ליקח יותר, כדי שיהא לו כפי צרכו לעצמו ולחתן בניו ובנותיו, ויסוד הדבר ברמב"ם פ"ד דשקלים (ה"ו) "ואם לא הספיק להן מוסיפין להן אף על פי שלא

רצו, מוסיפין להן כדי צרכם הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם" ע"ש, הרי שאנו מקפידים שיהיה לו ולב"ב כדי צרכו, ואפילו אינו רוצה נותנים לו, שלדעת הרמב"ם יש לדאוג לפרנס הציבור שיהיה לו כדי צרכו עם אשתו ובניו, ומה שהוסיף הרמב"ם אפילו לא רצו מוסיפין לו, היינו שאפילו ירצה לא יתנו לו לחיות חיי צמצום, ונראה הטעם שאם רואים את הפרנס חי בדוחק ימנעו מלהיות פרנס, וע"כ טובת הציבור הוא שיחיה עם ב"ב ולדאוג לצרכיו ועלינו לנהוג כן, והיינו אם אינו דורש סכומים מוגזמים אלא ההכרח לו ולב"ב, אבל באופן זה אף שצריך הרבה, כיון דצרכיו הם חובת הציבור וצדקה ככל צדקה, ולרמב"ם אפילו רוצה לוותר ולחיות בפחות מוסיפין לו בע"כ.

סימן תעו

שאלה: בעלייה לתורה ונודב מתנה בלי נדר מהו.

נהגו אצלנו בשעה שכל אחד עולה לתורה ונודב לקהלה לומר המלים: "בלי נדר מתנה", והטעם כדי שלא להכשיל באיסור נדר את הנודרים ולא משלמים, אבל לדעתי גם בזה לא יצאנו מידי מכשול.

שורש הדבר דאף שאם אמרו בלי נדר לכאורה אין כאן שום התחייבות, וכן מרגלא בפומא דאינשי שבזה אין עליהם שום התחייבות, אבל נראה דאף שאין כאן נדר, מ"מ התחייבות לצדקה יש כאן, ואין בדבריו אלא להצילו מאיסור נדר אבל לא פטר עצמו מהתחייבות דכל היוצא מפיו יעשה, עיין בספרנו "טעם ודעת" על התורה ר"פ מטות, וכעין זה בתענית כשמקבל ע"ע בלי נדר אין כאן נדר אבל התחייבות לגבוה יש כאן, ולכן אמרינן בהתרת נדרים הלשון "חוץ מנדרי תענית בשעת מנחה" שצריך לצום בהתחייבות, ולפ"ז אפילו מקבל במנחה בלי נדר אין כאן נדר אבל התחייבות יש כאן, והוא הדין לצדקה אם נודב בלי נדר אף שאין איסור נדר מ"מ יש כאן התחייבות, ואף שאין כאן חומר איסור נדר יש כאן חובת מוצא שפתיך תשמור. (והוריתי לגבאי הקירא בנוסח "מי שכירך" שלא יאמר "בעבור שיתן" אלא יאמר "כשיתן", ובזה ודאי לא יבוא לידי מכשול). ואולי מדינא באמירת בלי נדר הוי כמפרש שלא יהיו עליו שום התחייבות מדין תורה.

סימן תעח

שאלה: הלוח לעני ולא פרע לו החוב ורוצה לנכות ממעות מעשר.

במשנה דגיטין (ל.) המלוה מעות מפריש עליהן מחלקן, ומסקינן במכירי כהונה, ועיין בנוב"ת (קצ"ט) שכתב ע"ד הרמ"א דכל זה רק כשהלוה לעני ע"מ להיות מפריש ומעכב המעשר על חובו, אבל אם בתחלה כשהלוה לעני לא הלוח על דעת כן, זהו מחלוקת דאמוראי בירושלמי גיטין, ומסקינן שיכול להפריש אבל צריך רשות מהעני וגם דוקא אם היה נותן בלאו הכי לזה העני ע"ש. ולע"ד נראה שתלוי היאך נהג מעיקרא, שאם קיבל ע"ע מצות מעשר לתת צדקה לעניים, ורוצה עכשיו להשתמש להלוואה אינו רשאי להשתמש בו כה"ג, אבל אם מעיקרא נהג לתת ממעות מעשר גם למצות הלוואה, ואם לא יתנו בחזרה ינכה ממעות מעשר כה"ג מותר, ומה עוד אם המקבל אינו מוכן לקבל כצדקה ע"מ שלא לשלם אלא כהלואה ולשלם כשירחיב, אין לך צדקה מעולה ממנו שלא מתבייש, וכה"ג נראה שאפילו הקציב רק לתת במתנה כמעשר ממש, יכול לתת בהלוואה וכמו שנאמר העבט תעביטנו לו דעדיף לעני שירגיש שהמעות הם הלוואה.

מיהו אם נתן הלוואה ועכשיו הלוח רואה שאין לו כסף להחזיר ורוצה לאסוף כסף כדי לפרוע החוב, נחלקו המחבר הרמ"א וגר"א (ס"ס רנ"ג) אם מותר לתת לב"ח ממעות שקיבל כצדקה, ונראה שאם הלוח מסביר לכל הנותנים כשמקבץ לצדקה שזהו לתשלום חוב שדוחקים אותו (שלא כדין דאסור כשאין לו) ונותנים מותר, אבל כשהמלוה מקבץ לצורך עצמו נראה שאסור לקבץ שאין לו לדחוק לעני לשלם מל"ת ד"לא יגוש" וכמ"ש, אבל אם מעיקרא התנה ללוות, ואם לא יתנו לו בחזרה יקבץ וינכה לתשלום חובו ויהיה להם בזה מצות צדקה, נראה שמותר וצדקה גמורה היא.

סימן תעט

שאלה: אם מותר לקבל כסף עבור בנין לישיבה ממחלל שבת.

בש"ע (קנ"ד סעיף י"א) איתא מומר לעכו"ם אין מקבליז ממנו נר להדלקה וע"ש במ"א דדמי

עוד אני נוהג בס"ד מידי זמן לתת איזה סכום כסף לצדקה ולזכות על ידי אחר עבור אלו שהתחייבו לבית הכנסת מתנה ולא נתנו, דלפרוע עיקר ההתחייבות מספיק כל אחד פרוטה, שלנדבת מתנה די בכך, ואחר יכול לשלם עבור חבירו וכדאמרן בריש פ"ד דנדרים דשוקל את שקלו, ואף דכאן יש נדר ואולי כוונת הנודר היתה שיתן משלו מ"מ אם מזכין עבורם וודאי מועיל, דהלא ניתן משלהם, ומצילים את כל אלו שנדבו עם נדר או בלי נדר ואינם משלמים מאיסור בפ"ך זה צדקה של שהתחייבות אף שאין כאן נדר, וכן מחשש איסור בל תאחר שחמיר טובא, ולע"ד ראוי לעשות כן ומצוה רבה היא להציל רבים מעוון.

סימן תעז

שאלה: פועל יהודי כשיש גוי בזול.

נראה כשם שבממכר דרשינן בת"כ כי תמכור ממכר לעמיתך שיהודי קודם דדרשינן שתמכור לעמיתך וכן בקנייה, הוא הדין בשכירות וכל דבר, ואפילו אם אצל הגוי זול יותר מוותר וקונה מיהודי וכמבואר בשו"ת הרמ"א סימן י', וכן בשכירות הדין כן. (ולחלן בחלק חו"מ סימן תשכ"ד הבאנו דעת פוסקים שאינו חיוב להקדים אלא ראוי לעשות כן).

ונראה שאם היהודי נצרך ומחוסר עבודה, ומוצא גוי בזול, כמו כאן שמצוי שחורים שאפשר להשיג בזול מאד, אעפ"כ משתמש ושוכר יהודים אף שיותר יקר, ומה שמפסיד בכך נחשב לצדקה, והיינו כשהיהודי זקוק לפרנסה אין לך מצות צדקה כמוהו, ויש בזה גם מתן בסתר שהמקבל אינו מרגיש שמקבל צדקה.

וברמב"ם בפירושו לאבות כתב שמוטב להשתמש בעניים בני ביתו וייחשב לו לצדקה, גם כאן ינכה מה שמפסיד מכסף מעשר, ונראה שאת הסכום שהיה משלם יותר מכפי שמעדיף יהודי גם בלי צדקה, זה לא ינכה, אבל הנשאר ינכה ומצוה גדולה קעביד להחיות נפש יהודי בפרנסה בכבוד.

והקב"ה מכיר עומק מחשבת הלב אם בשבילו מועיל הפועל העכו"ם כישראל, ונמנע רק בשביל המצוה להחיות יהודי, ומנכה כצדקה ואין לך צדקה כמוהו, והמעשר שנותן כה"ג במדריגה גדולה דצדקה.

חיוב קיום אמירתו גם כשאמר 'בלי נדר'

טו. נתחייב אדם לחבירו והוסיף באמירתו 'בלי נדר', עליו לקיימו, והרי הוא בכלל 'בכל היוצא מפיו יעשה', ואפילו בדברי הרשות לא, [אלא שמכל מקום אין עליו איסור נדר אם

יז. לגבי נזר והוא בבית הקברות, שאמרו שם, אילימא דאמרי ליה לא תנזור, למה לי שהייה, ומבואר שיש איסור ליזור בעודו בטומאה. [והוסיף הבית מאיר שלדברי הכסף משנה שסובר שאין איסור ליזור בזמניו, (וכדלהלן הערה ל), צ"ל דסבירא ליה ששם אין האיסור מפני שהוא נזר בעודו בטומאה, אלא מפני שהוא בבית הקברות, ואי אפשר שלא יוסיף ליטמא בתר הנזירות דגע בעמידתו, אך ליזור בעודו בטומאה אין שום איסור לדבריו].

ל. אמנם הכסף משנה [שם] כתב על דברי הראב"ד [הנ"ל הערה כט] בזה"ל, ואיני יודע למה אסור להזיר עכשיו בארץ ישראל, שאע"פ שאנו טמאי מתים, אם אחר שנזר יזהר מלטמא במת, מה איסור יש בזה. [ועי' באחרונים מה שכתבו על דבריו, ואם הרמב"ם חולק על הראב"ד בזה, וכנ"ל הערה כט]. וכע"ז הקשה המרכבת המשנה [שם] דאטו טמא מת שפירש ממטמאיו אסור לו להזיר, הלכך גם בזמן הזה מותר להזיר, וישמר מטומאת מת להבא.

והש"ך [סימן רלט ס"ק כח] האריך בדיני נזירות ובדין שאלה על נזירות ונזירות שמשון. ועיין להלן פרק לח סעיף ה-ו בדיני הפרת בעל לנזירות ונזירות שמשון שנזרה האשה, ולהלן פרק פ [הערה יג-יד, וב'מילואים' סימן ג בעזה"י] דיני ואופני התרת נזירות שמשון. ובמחלוקת הפוסקים שהובאה להלן פרק ו הערה טז אם כשעבר וקיבל נזירות, מצוה להישאל על כך כנדרי איסור שיש מצוה להישאל עליהן, או שדין נזירות כנדרי הקדש שלכתחילה מצוה לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק. ועי' גם במה שהובא להלן פרק לב סעיף יב אם ראוי לנזיר שנכשל ושתה יין לבקש התרה על נדרו, או שראוי לו לקבל העונש על שעבר על נזירותו.

לא. של"ה [תורה שבכתב, פרשת מטות, תוכחת מוסר], שזה שהוסיפה התורה וכתבה 'כָּל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה', אחר קרא ד'לא יִחַל דְּבָרוֹ', וזה תוכחת מוסר שיהיה האדם נאמן בדיבורו וישמור מוצא שפתיו אף שלא היה בדרך נדר ואינו מחוייב בדברים, וכענין שאמר משה רבינו ע"ה לבני גד ובני ראובן 'וְהַיֵּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ' [במדבר לב כד], ופירש רש"י 'שקיבלתם לעבור למלחמה עד כיבוש וחילוק' וכו', וקיימו היוצא מפיהם, ומידה עליונה מידה זו. וכך יתנהג האדם בין בענייני נפשות בין בדבר שבממון, ככל היוצא מפיו יעשה, הן צדק לאו צדק, עכ"ד, (והיינו שאע"פ שזה שהוצרכו בני גד ובני ראובן לקיים אמירתם אף שלא

ועי' בבית מאיר (שהובא בסמוך הערה כט) מה שכתב ליישב בזה].

וסיים שם הרמב"ם, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה, הרי זה נזיר לעולם, שאין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. ואם קיבל נזירות בזמן הזה בחו"ל, לדעת הרמב"ם [שם הלכה כא], כופין אותו לעלות לארץ ישראל לנהוג נזירות שם עד שימות או עד שיבנה המקדש, ואילו הראב"ד [שם] נחלק, שכיון שכולנו טמאי טומאת מת בזמן הזה, אין תועלת שיעלה לארץ ישראל, והאריכו בזה המפרשים, [עי' בספר המפתח שם], ואכמ"ל.

כט. ראב"ד [נזירות פ"ב הכ"א], דאסור ליזור בכל מקום. ומצינו באחרונים ב' אופנים בפירוש דבריו, וכמו שיבואר.

ב'אורח מישור' [סוף נזיר, בחידושים על הרמב"ם שם] כתב שטעם האיסור ליזור זהו משום שכולנו טמאי מתים. והוסיף שגם הרמב"ם מודה שבזמנינו אסור לקבל נזירות אפילו בארץ ישראל, [וזולת נזירות שמשון, שכיון שמוֹתֵר בה להיטמא למתים, מותר ליזור], ומה שלא הזכיר הרמב"ם דין זה, זהו משום שהרמב"ם כתב הכל ע"פ דין הש"ס, ובזמן התלמוד שעדיין היה להם אפר פרה ויכלו לטהר אותם מטומאת מת, היה מותר ליזור, ולא איירי הרמב"ם עתה שכולנו טמאי מתים, שבאמת אסור ליזור מטעם זה. [ועד"ז כתב הבית מאיר (שהובא בסמוך) בריש דבריו, שטעם האיסור ליזור זהו משום דהאידינא כולנו טמאי מתים].

אך הבית מאיר [יו"ד סימן רלט סעיף יב, בהמשך דבריו שם] כתב שטעם האיסור ליזור האידנא, זהו משום שיש לחוץ לארץ דין 'בית הקברות' מדרבנן, וא"כ בכל יום הוא מטמא נזירותו. [וגם הרמב"ם מודה שאסור ליזור בחוץ לארץ, וכמבואר בדבריו בפירוש המשניות נזיר פ"ג מ"ה]. וסובר הראב"ד שלכן גם בארץ ישראל אסור האידנא ליזור עכ"פ מדרבנן. [וציין גם לדברי הרמב"ם (טומאת מת פ"א ה"ז) שכתב שמקום ששכנו בו גויים בארץ ישראל, הרי זה מטמא כארץ העכו"ם, עד שיבדק שמא קברו בו נפלים]. והוסיף הבית מאיר שזהו הטעם שהשמיטו הפוסקים דיני נזירות, [שכתב הש"ך שם ס"ק כח להעיר בזה, וכנ"ל הערה כח], משום דהאידינא אסור ליזור. ועד"ז כתב הג"ר יעקב שור זצ"ל אב"ד קוטב [בקובץ 'שערי תורה' ורשא תער"ב, ח"ו קונטרס ג סימן טו] שטעם זה השמיטו השו"ע והפוסקים דיני נזירות, כיון שהאידינא אסור ליזור משום ב' טעמים הנ"ל.

ומקור האיסור ליזור בטומאה מבואר בגמרא נזיר

אינו מקיים, כיון שאמר להדיא 'בלי נדר' לב, ולא כמו שמועים העולם וסבורים שכשאומר על התחייבות מסויימת 'בלי נדר', אין צריך לקיים דבריו כלל לג. [ועיין בהערה לד].

שלא לחזור בו, עיי"ש. [ועי' בפתחי חושן (פ"ד הערה פט) אם זהו גם כשאמר שלא בפניו, או דוקא בפניו].

לב. עיין בשו"ת שבט הלוי שהובא בסמוך [הערה לג].

לג. הגרי"ש אלישיב זצ"ל, [הו"ד בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן קנן], וכן הסיק בשו"ת שבט הלוי [שם], וכתב שההמון טועים בזה וסבורים שאם בשעה שמקבלים על עצמם דבר מסויים אומרים 'בלי נדר', אין חיוב לקיימו כלל, ואינו כן, עיי"ש. [ועי"ע בשבט הלוי שם מה שכתב לפ"ז לענין קבלת תענית בלשון 'בלי נדר', שיש בזה קבלה גמורה, בלי חומרת נדר גמור, ועי"ע בזה פרק ד הערה לב].

ובשו"ת תשובות והנהגות [ח"ג סימן קס, ועי' ח"ב סימן תען] פירש הענין, שכשאומר 'בלי נדר', הרי אומר הוא שאינו רוצה להיות בכלל איסור עשה ד'מוצא שפתיך תשמר', וממילא אין עליו אלא התחייבות גרידא, ואין זה בכלל 'אסמכתא' אלא בגדר 'שפתיך תשמר' לא יעשו עולה ולא ידברו כזב' [צפניה ג ג], וכאמור 'וגם נצח ישראל לא ישקר' [שמואל א טו כט], והוא גם בכלל 'מדבר שקר תרחק' כשמשנה בלא סיבה [עי' ב"מ מט.], אך מכל מקום אין עליו איסורי נדר ושבועה המחייבים אותו בכל אופן, ולכן כשיש לו סיבה שאינו נותן, כגון ששכח או שאין לו, אינו עובר, הואיל וכבר התיר לעצמו מתחילה שמעיקרא לא נתכוין לנדר, אלא דעכ"פ בלי סיבה כלל חייב לקיים מה שאמר, ובכלל 'מדבר שקר תרחק' הוא, [ועיי"ש מה שהוציא מזה לענין דברי מצוה כשאומר 'בלי נדר', דעכ"פ נתחייב באמירתו משום 'בפיך' זו צדקה, וכדלהלן פרק נח סעיף ז והערה יז, אלא דעכ"פ אין עליו איסור אם אינו מקיים דבריו, ויכול לבטלו כשיש לו סיבה, שלא נתכוין כה"ג. וסיים שחיובו הוא לעשות השתדלות לקיים כשיזכור עכ"פ, ולא יותר], עיי"ש.

לד. ואמנם יש להעיר שבאופן שרגילות הלשון שמי שמוסיף באמירתו 'בלי נדר', מתכוין באמירה זו שאינו רוצה להתחייב לקיימו [וכמו שמצוי], ולא שרוצה לקיים ורק שלא יהיה על דבר זה חומרת נדר, לכאורה יש לדון שמי שאומר כן מתכוין לכוונה זו, וכפי שמשמע מלשונו, ולא ליותר מכך, ודו"ק.

הזכירו לשון נדר, היה זה משום שהיתה זו אמירה לגבוה ובדבר מצוה, שנעשה נדר גם בלא שאומר לשון נדר, [וכדלהלן פרק נח סעיף א והערה א, ועי' בחלקת יואב יו"ד סו"ס כא מה שהקשה מזה על המהרי"ק], מכל מקום כוונת השל"ה שכמו שמצינו בקרא ד'היצא מפיקם תעשו' שאמרה תורה שחייב לקיים דבריו אף שלא אמר לשון נדר, ה"נ בקרא ד'היוצא מפיו יעשה' באה התורה ללמד שגם בדבר הרשות ראוי לאדם להיות נאמן בדיבורו. [ועיין להלן פרק נח הערה טו שגם מדברי התוס' ב"ה ו. (ד"ה זו) חזינן דהך קרא ד'היוצא מפיקם תעשו' שייך לפרשת נדרים]]. והו"ד בשבט מוסר [פרק כ, באזהרה טו], וסיים בזה שגם כשמקבל על עצמו ואומר 'בלי נדר', מצוה עליו לקיימו, עיי"ש. [ועי' בב"מ מט. דאיתא, מה תלמוד לומר 'הין צדק' וכו', שיהא 'הין' שלך צדק ולא' שלך צדק וכו', עיי"ש עוד].

וגם החינוך [מצוה תקעה] הביא דברי הרמב"ן [בהשגות על הרמב"ם, מצו"ע צד], שבדברי רשות אם לא הזכיר לשון נדר, כגון שאמר 'אלך למקום פלוני', או 'אתן מנה לפלוני עשיר', אינו עובר אם לא קיים, [שאננם כנדרי גבוה שעוברים גם באמירה גרידא, וכדלהלן פרק נח סעיף א], וסיים דמכל מקום ראוי לכל מי שחננו הא-ל דעת, לקיים כל דבריו.

ויש לציין בזה מה שכתב בשו"ע הרב [חור"מ הלכות מכירה סעיף א, לאחר שכתב שאין המקח נגמר בדברים בלבד, והחזיר בו הרי הוא ממחוסרי אמנה וכו'] בזה"ל, וירא שמים יש לו לקיים אפילו מחשבות לבו, שאם חשב וגמר בלבו למכור לו בסכום זה והלה לא ידע ממחשבתו והוסיף לו על סכום זה, לא יקח ממנו כי אם סכום זה שגמר בלבו, לקיים מה שכתוב 'ודובר אמת בלבבו'. וכן הלוקח שגמר בלבו לקנות בסכום כך וכך, אין לו לחזור בו. וסיים [במוסגר], וכן כל כיוצא בזה בשאר דברים שבין אדם לחבירו, יש לו לקיים מחשבות ליבו, אם גמר בליבו לעשות איזו טובה לחבירו ויש בידו לעשותה, אבל צרכי עצמו, כל שאין בהם סרך מצוה אינו צריך לקיים אפילו מוצא שפתיו, עכ"ל. וגם בשו"ת פרי יצחק [ח"א סימן נא] כתב שאפילו במתנה מרובה שאין בה משום מחוסרי אמנה, מכל מקום יש משום מידת חסידות